

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Historický Ústav

Konfesně smíšené sňatky české šlechty v 15. století

Bakalářská práce

Autor: Alena Pinkasová
Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: PhDr. Beran Zdeněk, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Alena Pinkasová
Studium:	P131236
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Konfesně smíšené sňatky české šlechty v 15. století
Název bakalářské práce AJ:	Confessionally Mixed Marriages of Bohemian Nobility in the 15th Century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Česká reformace spojená s bouřlivými událostmi husitské revoluce vedla ke vzniku domácího dvojvěří. Česká šlechta v této situaci záhy nachází praktická východiska směřující k náboženské snášenlivosti, která se již od předkompaktní doby realizuje uzavíráním konfesně smíšených sňatků. Projevy praktické tolerance, v tomto případě uzavírání sňatků jinak smýšlejících jedinců, budou hledány prostřednictvím podrobné analýzy relevantních pramenů a na základě odborné literatury. Komparací bude dále zjištěno, do jaké míry zasahovala politická situace do každodenního života, zda byly příbuzenské vztahy mocnější než rozdíly náboženského vyznání. Práce bude založena na široké paletě archivních (zvl. NA Praha, SOA Třeboň) a edičních pramenů (zvl. Archiv český, Království dvojího lidu, Pozůstatky desk zemských). Obecnou orientaci poskytnou patnáctidílná řada Augusta Sedláčka Hradý, zámky a tvrze Království českého doplněná o monografie věnované dějinám českých šlechtických rodů. Základní syntézy k dějinám 15. století představují práce Františka Šmahela, Petra Čorneje, Rudolfa Urbánka, Josefa Macka a stále též Václava Vladivoje Tomka a Františka Palackého.

ČORNEJ, Petr, Český stát v době jagellonské, Praha 2012. KADLEC, Jaroslav, Přehled českých církevních dějin, Praha 1991. MACEK, Josef, Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001. NODL, Martin, Zbožnost středověku, Praha 2007. PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha 1939. SEDLÁČEK, August, Hradý, zámky a tvrze Království českého, Praha 1993. ŠMAHEL, František, Husitská revoluce, Praha 1996. URBÁNEK, Rudolf, České dějiny, Praha 1962. VÁLKA, Josef, Doba náboženské koexistence a tolerance, Přerov 1995.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent:	doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	24.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením PhDr. Zdeňka Berana, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 4. 2016

Alena Pinkasová

Anotace

Pinkasová, Alena: *Konfesionálně smíšené sňatky české šlechty v 15. Století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 38 s. Bakalářská práce.

Česká reformace spojená s bouřlivými událostmi husitské revoluce vedla ke vzniku domácího dvojvěří. Česká šlechta v této situaci záhy nacházela praktická východiska směřující k náboženské snášenlivosti, která se již od předkompaktátní doby realizovala uzavíráním konfesionálně smíšených sňatků. Projevy praktické tolerance, v tomto případě uzavírání sňatků jinak smýšlejících jedinců, byly hledány prostřednictvím podrobné analýzy relevantních pramenů a na základě odborné literatury. Komparací bylo dále zjištěno, do jaké míry zasahovala politická situace do každodenního života, zda byly příbuzenské vztahy mocnější než rozdíly náboženského vyznání. Práce je založena na poměrně široké paletě pramenů, zejména edičních pramenů (zvl. Archiv český). Obecnou orientaci poskytla patnáctidílná řada Augusta Sedláčka Hrady, zámky a tvrze Království českého doplněná o monografie věnované dějinám českých šlechtických rodů. Základní syntézy k dějinám 15. století představují práce Františka Šmahela, Petra Čorneje, Rudolfa Urbánka, Josefa Macka a stále též Václava Vladivoje Tomka a Františka Palackého.

Klíčová slova: konfese, sňatková politika, husitská revoluce, šlechta, náboženská snášenlivost, 15. století

Abstract

Pinkasová, Alena: *Confessionally mixed marriages of bohemian nobility in the 15th Century*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec králové, 2016, 38 pp. Bachelor Degree Thesis.

Czech reformation associated with the turbulent events of the Hussite revolution led to the emergence of domestic couplet. Czech nobility in this situation soon found practical starting points towards religious tolerance, which has been implemented by closing confessionally mixed marriages since the time before the Basel compacts. Manifestations of practical tolerance, in this case, marriages differently minded individuals were sought through a detailed analysis of the relevant sources and on the basis of professional literature. Comparisons was determined to what extent interfere with the political situation in everyday life, whether family relationships were stronger than the differences of religion. The work is based on a relatively wide variety of sources, especially editorial sources (esp. Archiv Český). General orientation had been provided by a fifteen episode book by August Sedláček *Hrady, zámky a tvrze království českého*, supplemented by monographs dedicated to the history of the Czech noble families. Basic synthesis to the history of the 15th century are represented by works of František Šmahel, Petr Čornej, Rudolf Urbánek, Josef Macek and also Vladivoj Václav Tomek and František Palacký.

Keywords: confession, marriage policy, Hussite revolution, aristocracy, religious tolerance, 15th century

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Zdeňku Beranovi, Ph.D. za skvělé vedení při tvorbě mé práce. Zejména bych ráda vyzdvihla jeho ochotu, rychlost a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	1
1 Husitská revoluce	4
2 Období interregna	13
3 Království dvojího lidu.....	21
4 Po kutnohorském náboženském míru.....	26
Závěr	30
Seznam zkratk	34
Prameny a literatura	35

Úvod

Věřoučné štěpení 15. století se postupně promítlo do všech oblastí života a konfesní příslušnost tak rozdělila společnost na dvě či více oddělených pospolitostí, jejichž identita se odvíjela především od společného vyznání víry. Stavovský princip byl v následujících desetiletích narušen konfesním rozkolem.¹ Byl však náboženský antagonismus natolik pevný, aby zbořil veškerou historickou tradici dosavadní stavovské společnosti? Cílem této práce je předložit důkazy o tom, že tomu tak nebylo. Zaměřuje se na privátní sféru, neboť ta byla, zvláště v 15. století, úzce propojena s politickým děním. Konkrétně to byla sňatková politika, která nabyla na významu a byla často využívána k mocensko-politickému prospěchu. Prospěchářství se ovšem často rozcházelo s náboženským přesvědčením, a tak docházelo ke konfesně smíšeným sňatkům. Následující práce umožňuje prozkoumat sňatkovou politiku v kontextu s husitským děním a navazujícími změnami ve společnosti. Zároveň předkládá fakta, že náboženský antagonismus neproniknul tak zcela do všech sfér společnosti, jak se na první pohled může jevit. V práci je znázorněn přehled uzavřených konfesně smíšených sňatků, z kterého vyplývá, že sňatková politika se často odvíjela od mocensko-politických vztahů.

Husitskému století bylo doposud věnováno mnoho ucelených knižních publikací. Žádná z nich se ovšem primárně nevěnuje konfesně smíšeným sňatkům. Nicméně k jejich zjištění měly klíčovou úlohu. Zejména se jedná o jednotlivé monografie šlechtických rodů, vydaných nakladatelstvím Lidové noviny² nebo Veduta.³ Dále práce Františka Šmahela,⁴ Rudolfa Urbánka,⁵ Josefa Macka,⁶ Františka Palackého,⁷ Václava Vladivoje

---

¹ Josef VÁLKA: *Doba náboženské koexistence a tolerance*, Přerov 1995, s. 234.

² Jan URBAN: *Lichtenburkové*, Praha 2003; Tomáš VELÍMSKÝ: *Páni ze Svojšína, Ústí nad Labem* 2013; Miroslav PLAČEK – Peter FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, Praha 2006; Tomáš BALETKA: *Páni z Kravař*, Praha 2004.

³ Jaroslav POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, České Budějovice 2011; Simona KOTLÁROVÁ: *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008; Jakub Jiří JUKL: *Jan Smiřický ze Smiřic*, České Budějovice 2012; Zdeněk BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, České Budějovice 2010; Stanislava NOVÁKOVÁ: *Krajčův z Krajku. Z korutan do zemí České koruny*, České Budějovice 2010; Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA: *Páni z Rožmberka 1250–1520*, České Budějovice 2011.

⁴ František ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, Praha 2001; František ŠMAHEL: *Husitská revoluce IV*, Praha 1993.

⁵ Rudolf URBÁNEK: *České dějiny díl III/1*, Praha 1915; R. URBÁNEK: *České dějiny III/2*, Praha 1918.

⁶ Josef MACEK: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001; Josef MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích I*, Praha 2001–2002; Josef MACEK: *Jagellonský věk v Českých zemích II*, Praha 2001; Josef MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích III*, Praha 1998.

Tomka⁸ a dalších. V neposlední řadě práce vychází z patnáctidílné řady Augusta Sedláčka.⁹ Zjištěné manželské svazky jsou doloženy ve většině případů z edičních pramenů. Zejména byly použity prameny z *Archivu českého*¹⁰ a *Codex iuris municipalis*.¹¹ V těchto edicích se převážně nacházejí zápisy obchodního rázu. Pojednávají o prodeji panství, obchodních vztazích mezi šlechtici. V mnoha případech posloužily jako nepřímé vodítko k určení datace sňatku. V případě Jednoty bratrské, a sňatky s ní související, byla použita *Akta Jednoty Bratrské*.¹² Použity byly i písemnosti z edice *Fontes Rerum Bohemicarum*.¹³ Z ní jsem využila kroniku Vavřince z Březové. Nicméně prameny použité z těchto edic zachycují převážně jen svazky panských, významnějších rodů. Vyplývá z toho patrná neznalost konfese mnoha příslušníků nižší šlechty, která se stala mezí zkoumání. Je tedy očividné, že nelze reflektovat veškeré konfesně smíšené sňatky, které byly uzavřeny v 15. století a zjištěný soubor dat tak představuje bezpochyby jen vzorek z celkového množství konfesně smíšených sňatků.

K vytvoření této práce bylo primárně zapotřebí podrobné analýzy výše zmíněných publikací. Během shromažďování informací byla též nutná komparace dat a jejich ověření v pramenných podkladech, díky níž byly odstraněny mylné informace, a zároveň dopomohla k celkovému shrnutí jednotlivých období. K interpretaci charakteristiky daných období také posloužily přehledy v tabulkách (srov. Tabulka č. 1–4), mimo to byly použity k ověření základních tezí. Následnou syntézou vznikla konečná podoba uceleného textu o konfesně smíšených sňatcích.

Práce je sepsána chronologicky. Text je členěn do čtyř kapitol, představujících daná mezidobí, které byla ohraničena tak, aby se zřetelně odlišovala od předešlých a násle-

---

⁷ František PALACKÝ: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V*, Praha 1939.

⁸ Václav Vladivoj TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1894.

⁹ August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*, Praha 1931; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého III*, Praha 1994; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV–V*, Praha 1995; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X*, Praha 1932; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI–XII*, Praha 1997; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII*, Praha 1937; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV*, Praha 1936; A. SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XV*, Praha 1927.

¹⁰ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I–V*, ed. František Palacký, Praha 1840–1872; *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské VII–XXVI*, ed. Josef Kalousek, Praha 1887–1899.

¹¹ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae III*, edd. J. Čelakovský – G. Friedrich, Praha 1948. *Codex iuris municipalis Bohemiae IV/2*, ed. Ant. Haas, Praha 1960.

¹² *Akty Jednoty bratrské II*, ed. Jaroslav Bidlo, Brno 1915.

¹³ *Fontes rerum Bohemicarum, prameny dějin českých, díl II*, ed. Josef Emler, Praha 1874.

Fontes rerum Bohemicarum, prameny dějin českých, díl V, edd. J. Emler – J. Gebauer, Praha 1893.

dujících období. Jednotlivá období se navzájem odlišují převratnými změnami ve společnosti a specifickým počináním nobility ve sňatkové politice. Jsou představeny jednotlivé zjištěné sňatky a příslušníci šlechty, kteří se v nich angažovali. Cílem je reflektovat podmínky vzniku manželského svazku, jeho průběh a případně i důsledek. Nicméně v některých případech to nedostatek písemností neumožňuje. První kapitola s názvem Husitská revoluce charakterizuje počátek a konec husitských bouří. Počátek husitské revoluce byl zároveň počátkem konfesně smíšených sňatků, kterých nebylo málo v této době. Převážně se jednalo o morganatické sňatky. Manželské svazky mezi příslušníky nižší a vyšší šlechty se postupně vytrácely v následujících desetiletích. O tom pojednává druhá kapitola, charakterizující období interregna. I v této době docházelo ke konfesně smíšeným sňatkům. Na politické dění začal mít postupně vliv Jiří z Poděbrad, který se angažoval i ve sňatkové politice. Následující kapitola představuje období, které bylo charakteristické válečnými konflikty. To se odrazilo ve sňatkové politice, neboť jich bylo uzavřeno mnohem méně. Tak tomu bylo paradoxně i po uzavření Kutnohorského náboženského míru, o němž pojednává poslední kapitola. Tento mír zlegalizoval obě konfese, ale nezahrnoval Jednotu bratrskou. Přílohová část práce zahrnuje názorné tabulky, které mimo jiné přehledně znázorňují sňatkovou politiku 15. století a sumarizují zjištěné údaje.

To vše vedlo k dobrým sousedským a přátelským vztahům navzdory víře. Nadřazenost intimních vztahů a přátelství nad řevnivost vedlo k toleranci a snášenlivosti zakotvené v zemských zákonech. Základ pro náboženskou toleranci dala basilejská kompaktáta. To umožnilo koexistenci katolíků a utrakvistů. Nicméně největší konfesní napětí povolilo po uzavření Kutnohorského náboženského míru, který umožnil mimo jiné smíšené sňatky.

Když zhodnotíme husitské století, patří šlechta jednoznačně ke straně vítězů. Nejprve sice svoji silnou pozici ztrácela, ale postupně, díky zpočátku nucené snášenlivosti, dokázala svůj vliv nejen získat zpátky, ale i zvýšit o úroveň výše. Náboženský prvek nedokázal překonat stavovský princip, který měl od počátku navrch díky své historické tradici. Zejména měl přednost ve sňatkové politice.

1 Husitská revoluce

V letech 1420–1434 České země čelily husitským bouřím. Poslední Lucemburk, Zikmund, si nárokoval trůn po svém bratrovi Václavovi IV. Po první křížové výpravě si ce dosáhl korunovace, nicméně jeho kralování nemělo dlouhého trvání.¹⁴ Během těchto bouřlivých let docházelo k nebývalému přesunu majetku v rámci zástavní politiky, kterou provozoval Zikmund Lucemburský ve svůj prospěch. Šlechta této situace využila a ze své účasti ve válce velmi těžila. Zejména nižší šlechta, která za husitské revoluce povýšila, a někteří příslušníci se vymanili z područí vyšší šlechty.¹⁵

V husitském století nehrál prvotní roli zdaleka vždy náboženský princip, nýbrž mocensko-politický zájem, který vyžadoval smíření obou konfesí.¹⁶ Jedním z prvních signálů o smíření můžeme vidět v ustavené zemské vládě na čáslavském sněmu v červnu 1421. V ní měli zastoupení i zástupci katolíků, jako například Aleš Škopek z Dubé. Mimo jiné zde byl prohlášen Zikmund za sesazeného a byly předneseny čtyři artikuly pražské.¹⁷ Další pokus o sjednocení byl zmařen válečným svazem Jana Žižky, který chtěl prosadit kalich pro všechny. Jednalo se o program nově zvolené dvanáctičlenné zemské vlády na svatohavelském sněmu v Praze, která byla složena paritně z katolíků i kališníků.¹⁸

I přes veškeré výhody plynoucí z revoluce pro utrakvistickou šlechtu se dokázala postavit proti radikálnímu křídlu a politicky zvítězit na svatomartinském sněmu v roce 1433. Zde byla zvolena nová zemská vláda a do funkce zemského správce byl dosazen bývalý čelný orebíta Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, který si nárokoval veškerou moc v zemi pro kališníky. Zároveň odebrala katolíkům možnost podílet se na rozhodování o výsledcích revoluce.¹⁹ Svě počínání hájila známým „*bonum commune*“, ve kterém

---

¹⁴ F. ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, s. 79–84.

¹⁵ Miloš PROKOP: *Držba hradů v Čechách v letech 1418–1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, Husitský Tábor 14, 2004, s. 173.

¹⁶ Martin ŠANDERA: *Konfrontace i soulad-stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, Husitský Tábor 18, 2013, s. 208.

¹⁷ Vavřinec z Březové: *Kronika husitská*, Praha 1954, s. 125; *FRB V*, s. 391.

¹⁸ *AČ III*, s. 240–245, č. 31.

¹⁹ Ivan HLAVÁČEK: *Husitské sněmy*, Sborník historický 4, 1956, s. 84–86; *AČ III*, s. 412–415, č. 5.

spatřovali morální opodstatnění svých zájmů. Je tedy zjevné, že konfesní rozkol stále přetrvával, i přes dočasná smíření.²⁰

K ožívování konfesního rozkolu přispěly i spory mezi panským stavem a husitskou nižší šlechtou, kterou husitská revoluce vynesla do nejvyšších úřadů, zemského soudu a královské rady.²¹ Po skončení válečné éry to již nebylo panskému stavu vhod. Prvním krokem k odstranění náboženského antagonismu měla být basilejská kompaktáta, legalizovaná v roce 1436.²² Domácí šlechta přistoupila k ústavnímu zákonu kladně, což potvrzují konfesně smíšené sňatky uzavírané v této době. Dosvědčuje to i fakt, že i přes konfesní rozkol, který v 15. století nastal, měl stavovský princip v otázce osobních vztahů větší vliv. Důkazem nám budou i další smíšené sňatky v následujících desetiletích.²³ V rámci smíšených sňatků se vyskytovaly i morganatické svazky, tedy příslušníků nižší a vyšší šlechty (srov. Tabulka č. 1). Někteří husitští zbohatlíci si vzali nevěsty katolických panských rodů, často opačného tábora. Nevěsty pocházely z krajů, kde manželé získali majetek. Husitský majetek tak zabezpečil dcery katolíků.²⁴

Nicméně po smrti Zikmunda v roce 1437 se opět dostalo do popředí konfesní hledisko. K rozštěpení šlechty přispěla otázka nástupnictví, z které vyšla vítězně strana katolíků a konzervativních utrakvistů s Albrechtem Habsburským.²⁵ Ten svedl boje s protikandidátem utrakvistické strany, jagellonským králem. Nicméně, zástupci utrakvistů v táboře Albrechta Habsburského, jako byl Hynek Krušina z Lichtenburka, Hašek z Valdštejna nebo Jakoubek z Vřesovic, dokazují, že opět se nejednalo pouze o otázku víry.²⁶ Spory skončily bez výsledku, jelikož v roce 1439 Albrecht Habsburský zemřel. Veškeré výhody, které získali katolíci za vlády Albrechta, byly smazány Listem mírným vydaným zemským sněmem v roce 1440. Zároveň byla tak opět postavena do popředí kompaktáta.²⁷

---

²⁰ Winfried EBERHARD: „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchistickou vládou a stavovskou společností, Český časopis historický 3, 2004, s. 465–470.

²¹ Josef MARKOV: *Spor pánů a rytířů o sedání lavicích*, Praha 1930, s. 100–102.

²² F. ŠMAHEL: *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*, Praha 2012.

²³ Martin ŠANDERA: *Konfrontace i soulad-stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, s. 215.

²⁴ J. MACEK: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 309–310.

²⁵ F. ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, s. 489.

²⁶ Roman HECK: *Tabor a kandidatura jagiellońska w Czechach 1438–1444*, Wrocław 1964.

²⁷ M. ŠANDERA: *Konfrontace i soulad-stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, s. 216.

Nicméně, jak již bylo zmíněno, smíšená manželství se vyskytovala již v předkompaktní době. Následně po smrti Jana Husa se začaly formovat dvě odlišné náboženské frakce, které byly již od začátku často využívány, a ne vždy šlo o jejich podstatu samotnou. Můžeme to vidět v chování šlechticů, kteří i přes odlišnou víru vstoupili do manželského svazku. Jedná se o Jindřicha z Kravař, utrakvistu, a Petra Konopištského ze Šternberka, katolíka, kteří v září roku 1415 podepsali na Českém Šternberku manželskou smlouvu, jejíž obsah stvrdil manželství zmiňovaného Petra s Perchtou, dcerou Jindřicha z Kravař.²⁸ V literatuře se pojednává o dvou pohnutkách, směřujících k tomuto sňatku. Jednou z nich je snaha pánů z Kravař připojit Petra ze Šternberka k jejich táboru pod obojí. Věrohodnější je však domněnka, že se jednalo o pokračování v rodové tradici. Neboť v předešlých letech bylo z osmnácti sňatků pánů z Kravař uzavřeno sedm se členy rodu Šternberků. Nicméně, po pětiletém svazku Perchta ovdověla. Petr ze Šternberka zemřel v listopadu roku 1420 v bitvě u Vyšehradu.²⁹ Následující rok se dobrovolně přiklonila k čtyřem artikulům pražským a na svých panstvích přijala pod obojí.³⁰ Nelze však doložit, zda tak učinila z vnitřních náboženských pohnutek či z racionálních důvodů.

Rozporuplnou postavou husitských dějin byl Hynek Krušina z Lichtenburka, neboť byl zářným příkladem toho, že často šlechtici přijímali konkrétní konfesi podle toho, jak jim to bylo vhod. Jeho otec Jan Krušina z Lichtenburka zastával funkci nejvyššího purkrabího, hofmistra a hejtmana Svídnického. Vlastnil Kumburk a Opočno, které později připadlo Hynkovi.³¹ Hynek Krušina z Lichtenburka byl v otázce víry velmi nerozhodný. Zpočátku husitské revoluce se zachoval v porovnání s převážnou většinou vyšší šlechty odlišně. Přiklonil se na stranu utrakvismu.³² A nejen to, postavil se do čela orebitů. Zmínka o něm je již v souvislosti se stížným listem do Kostnice, který signoval. Nicméně stranění kališníkům způsobilo plenění jeho panství ze strany Zikmunda. Roku 1420 se zúčastnil bitvy pod Vyšehradem, která ho díky jeho odhodlání vynesla opět do popředí Pražanů, a stal se předním hejtmanem Prahy. Tak to bylo do té doby, než došlo ke spojenectví Pražanů s tábority. Jelikož Hynek neschvaloval jejich chování, odešel z Prahy. V roce 1421 opět stál po boku Pražanů a ve stejný rok

---

²⁸ *AC I*, s. 145–146.

²⁹ T. BALETKA: *Páni z Kravař*, s. 128–129.

³⁰ *AC I*, 149–151.

³¹ A. SEDLÁČEK: *Hrady V, Podkrkonoší*, s. 178.

³² M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 179.

se i zúčastnil Čáslavského sněmu. Byl mu svěřen úkol, aby se spolu s ostatními vybranými zástupci z řad měst, vyšší a nižší šlechty, postarali o pořádek v zemi. Na straně Pražanů zůstal i v roce 1423, poté, co se Hradečtí spojili s Žižkou.³³

Jisté je, že ještě před rokem 1427 Hynek obrátil a přidal se k Zikmundovi.³⁴ Zřejmě to učinil z důvodu spříznění s rodem Házmburků či se nechtěl ztotožnit s řáděním polních bratrstev. Hynek Krušina z Lichtenburka uzavřel sňatek s dcerou jednoho z nejhorlivějších katolických pánů Viléma Zajíce z Házmburka, Annou z Házmburka. Zřejmě se tento sňatek uskutečnil po roce 1425, kdy zanevřel nad utrakvisty.³⁵ O Anně, již jeho manželce, je zmínka z roku 1438, kdy jí Hynek věnoval 1200 kop grošů na svém statku.³⁶ Jako její manžel se také zapletl do sporu mezi Kašparem Šlíkem a Vilémem z Illburka, v němž se zastal Házmburků.³⁷

Roku 1421 byla zahájena stavba nejsevernější pevnosti utrakvistů, hradu Kalich. V jeho okolí docházelo k plenění katolických panství. Následně se hrad dostal do vlastnictví Heníka z Valdštejna, stranicího katolíkům. Společně s ním sídlil na Kalichu i Jan Řitka z Bezdědic, hejtman strany pod obojí.³⁸ Heník a Jan, ač byli odlišného vyznání, podnikali loupežné výpravy do okolních panství, které byly ukončeny až rokem 1438.³⁹ Jan Řitka z Bezdědic se stal švagrem Aleše Škopka z Dubé, stoupence katolické víry. Oženil se s jeho dcerou, Kateřinou, která byla již vdovou. Sňatek se zřejmě uskutečnil v době husitské revoluce a garantoval ochranu majetku katolického rodu. V pozdější době zřejmě Aleš Škopek z Dubé přešel k pod obojí.⁴⁰ Jan Řitka z Bezdědic zastával funkci hejtmána v Mělníku od roku 1429.⁴¹ Aleš Škopek z Dubé zemřel roku 1434 a hrad Kokořín zdědil Bohuněk z Klinštejna. O tři roky později byl majetkem Jana Řitky z Bezdědic.⁴² Své manželce, Kateřině, zde zapsal 200 kop grošů.

---

³³ A. SEDLÁČEK: *Hrady V, Podkrkonoší*, s. 179–180.

³⁴ *AČ III*, s. 501; *AČ I*, s. 412.

³⁵ A. SEDLÁČEK: *Hrady V, Podkrkonoší*, s. 180; J. URBAN: *Lichtenburkové*, s. 300–301. Jan Urban se spíše přiklání k názoru, že Hynkův náboženský obrat byl způsoben jeho nesnášenlivostí vůči řádění polních bratrstev.

³⁶ *AČ III*, s. 519.

³⁷ J. URBAN: *Lichtenburkové*, s. 301.

³⁸ A. SEDLÁČEK: *Hrady XIV, Litoměřicko a Žatecko*, s. 372; srov. M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 176–177.

³⁹ *AČ VII*, s. 636.

⁴⁰ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 109; srov. Robert NOVOTNÝ: *Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše*, in: *Heresis Seminaria: pojmy a koncepty v bádání o husitství*, Praha 2013, edd. Pavlína Rychterová – Pavel Soukup, s. 242–244.

⁴¹ *AČ XXVIII*, s. 55.

⁴² *AČ VI*, s. 442.

Po jeho smrti, která nastala v roce 1445, nejpozději roku 1446, obdržel majetek Závaš z Klinštejna. Kateřina se znovu vdala a to za Milotu z Chřenovic. Společně pak vychovávali Elšku, dceru Jana a Kateřiny.⁴³

Někteří příslušníci nižší šlechty využili husitské bouře ke svému obohacení. Jedním z nich byl Jan Smil z Křemže. V bouřlivé době 15. století byl známý jako nepokojný protivník pánů krumlovských, zejména Oldřicha z Rožmberka.⁴⁴ Obživu si zajišťoval v cizích službách, dokonce měl i vazbu na Václava IV. Zpočátku sloužil i Oldřichovi z Rožmberka. Nicméně poté, co se Oldřich vymanil z vlivu své matky a Čenka z Varthenberka, opustil pod obojí a stal se Smilovým protivníkem.⁴⁵

První zmínky o něm jsou z roku 1420 v popravčí knize Rožmberků. Ty dokazují, že se podílel na kriminální činnosti.⁴⁶ Jan Smil z Křemže nabył v krátké době rozsáhlého majetku. Vlastnil hrad Hus, Zlatokorunské panství, Volary a Prachatice.⁴⁷ Včetně pútek s Oldřichem z Rožmberka se musel vypořádat se sousedem Kunátem Kaplířem ze Sulevic, který vlastnil Vimperské panství a patřil ke katolíkům. Tento spor byl uzavřen smírem, který zprostředkoval nejvyšší soudce Jan z Blatné. Tento mír byl prvním důkazem o kontaktech na pány z Rožmitálu, s kterými později přišel do přízně.⁴⁸ Ve druhé polovině 15. století docházelo k častým jednáním mezi Oldřichem a Janem. Roku 1429 byla mezi nimi uzavřena dohoda, kterou se Oldřich zavázal vyplatit Smilovi 3500 grošů a přenechat mu práva k Lipnickému zboží. Zřejmě se jednalo o iniciativu Oldřicha, který si tak chtěl zajistit klid na svém panství. Je zřejmé, že již v této době byl Jan Smil provdán s Annou z Rožmitálu, jelikož po jeho boku stál Zdeněk z Rožmitálu, Annin otec.⁴⁹ Potvrzuje to i fakt, že první písemné zmínky o jejich synech, Přibíkovi a Jiříkovi, jsou z roku 1443 a 1444. Dospělosti a právní způsobilosti člověk nabýval přibližně od šestnácti let.⁵⁰ Nasvědčují tomu i okolnosti, spjaté se Zdeňkem mladším z Rožmitálu, bývalým příznivcem Oldřicha z Rožmberka, kterým byl v roce 1434 vězněn.⁵¹

---

⁴³ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 129.

⁴⁴ A. SEDLÁČEK: *Hrady III, Budějovsko*, s. 88.

⁴⁵ J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 69–70.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 7.

⁴⁷ A. SEDLÁČEK: *Hrady III, Budějovsko*, s. 89.

⁴⁸ J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 36; Blažena Rynešová (ed.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, Praha 1929, s. 88–89.

⁴⁹ J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 38–39.

⁵⁰ A. SEDLÁČEK: *Hrady III, Budějovsko*, s. 90.

⁵¹ B. Rynešová (ed.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, s. 88–89.

Páni z Rožmitálu byli oproti Smilovi vznešeným panským rodem, který by se nespřínal s podřadným stavem bez záruky užítka. Nicméně, prospěch z toho rozhodně měly obě strany. V té době, Jan Smil disponoval obrovským panstvím včetně hradu Hus, který umožňoval kontrolu provozu na Zlaté stezce a z toho vyplývající příjmy. Jan Smil samozřejmě sňatkem nabyt dalšího majetku a pokračoval v loupění.⁵²

Vzestup Jana Smila byl však pro Oldřicha z Rožmberka trnem v oku. Roku 1438 nechal Smila zajmout a přinutil ho odevzdat všechny své nemovitosti za příslib svobody.⁵³ V červenci roku 1444 sepsal Oldřich se syny Smila čtyři listiny na veškeré statky a předal je Oldřichovi, stejně tak učinila i manželka Anna z Rožmitálu.⁵⁴ Oldřich z Rožmberka svůj slib však nedodržel a za lživé obvinění bez důkazů byl Jan Smil z Křemže roku 1447 popraven v Českém Krumlově.⁵⁵

Podobně jako Jan Smil z Křemže dokázal využít husitských proměn a proniknout tak do vyšších vrstev, tak i Petr mladší Zmrzlík ze Svojsína. Roku 1432 byla vydána listina Aleše Holického ze Šternberka na Křivoklátě. Tímto paktem se zavazoval vyplatit 400 kop grošů bratrům Petrovi, Jankovi, Vaňkovi ze Svojsína jako věno jeho sestřence Anny ze Šternberka.⁵⁶ Jejím manželem se stal husitský zbohatlík, prvorozený z nich, Petr mladší Zmrzlík ze Svojsína.⁵⁷ Jeho stejnojmenný otec vykonával funkci kutnohorského mincmistra. Svůj úřad využíval k půjčování peněz královské komoře. Získal si tak důvěru panovníka a nabyt slušného majetku, který zanechal svým synům. Patřil mu hrad Kašperk, Orlík a Březnice.⁵⁸ Kromě toho jeho synové získali arcibiskupskou polovinu Rožmitálu od krále Zikmunda, který si tak získával spojence.⁵⁹ Roku 1454 prodal Petr mladší hrad Kašperk Zdeňkovi ze Šternberka.⁶⁰ O tři roky později zemřel a zanechal po sobě ženu a děti.⁶¹

---

⁵¹ J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 38–39.

⁵¹ A. SEDLÁČEK: *Hrady III, Budějovsko*, s. 90.

⁵¹ B. Rynešová (ed.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, s. 174–175.

⁵² J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 69–70.

⁵³ A. SEDLÁČEK: *Hrady III, Budějovsko*, s. 227.

⁵⁴ B. RYNEŠOVÁ (ed.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, s. 394.

⁵⁵ J. POLÁCH: *Jan Smil z Křemže*, s. 70.

⁵⁶ *AČI*, s. 157.

⁵⁷ T. VELÍMSKÝ: Páni ze Svojsína, s. 149; srov. A. SEDLÁČEK: *Hrady XI, Prachensko*, s. 252.

⁵⁸ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 161.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 180.

⁶⁰ *AČ I*, s. 322–324.

⁶¹ A. SEDLÁČEK: *Hrady XI, Prachensko*, s. 167.

Z husitské revoluce zdařile těžil příslušník nižší šlechty, Jakoubek z Vřesovic. Jako husitský hejtman vyznání pod obojí a politický stratég zároveň, dokázal využít situace a vytvořil tak v severozápadních Čechách rozsáhlé panství, které naráželo na sousední državy katolických rodů.⁶² Jedním z nich byl panský rod Zajíců z Házmburka. V rámci zajištění svého rodového jmění se přistoupilo k uzavření konfesně smíšeného sňatku. Jakoubek z Vřesovic pojal za svoji choť dceru Mikuláše Zajíce z Házmburka, Benignu.⁶³ Jakoubek z Vřesovic již během třicátých let dokázal získat do svého vlastnictví pozoruhodné dominium. To zahrnovalo Andělskou Horu, Bílinu, Kostomlaty, Kyšperk, Teplice, Žlutice atd.⁶⁴ Sňatek se zřejmě odehrál kolem roku 1437, neboť v té době se řadil mezi nejbohatší aristokracii a stal se hejtmanem Žateckého kraje. Byl tedy vhodnou partií i pro tak vznešený rod.⁶⁵ Jeho potomci měli rozhodně na co navazovat, zejména jeho syn Jan, který, po smrti otce Jakoubka, v roce 1462 zdědil veškeré statky, jež už po delší čas společně spravovali.⁶⁶

V tomto období začali pronikat do utrakvistického tábora příslušníci panského rodu Michaloviců. V následujících desetiletích bylo uzavřeno několik konfesně smíšených sňatků v tomto rodě. Kunka z Michalovic, dcera Jana III. z Michalovic a sestra Jana IV. z Michalovic se stala jednou z příslušnic rodu, které se provdaly na Moravu. Nejprve za ovdovělého Jaroslava ze Šternberka a Veselí. Z tohoto svazku vzešla dcera Kateřina ze Šternberka. Po smrti manžela zůstala na Moravě a uzavřela sňatek se Ctiborem z Cimburka a z Křídla. Dala mu potomka a nástupce Jana Jičínského z Cimburka.⁶⁷ Přesné datum sňatku není známo, ale jisté je, že se uskutečnilo ještě během husitské revoluce. Ctibor z Cimburka zemřel již před rokem 1436. Tento sňatek byl počátkem sňatkové politiky mezi katolickým rodem Michaloviců a utrakvistickým rodem Cimburků z Tovačova.⁶⁸

Po roce 1437 vstoupil Jan Smiřický do svazku manželského s Markétou z Michalovic.⁶⁹ Jednalo se o sestru michalovického pána Jindřicha. Jan záměrně odkládal manžel-

---

⁶² R. URBÁNEK: *České dějiny III/1*, s. 147–148.

⁶³ Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP a kol.: *Husitské století*, Praha 2014, s. 310.

⁶⁴ A. SEDLÁČEK (ed.): *Zbytky register králů římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1914, s. 193; srov. A. SEDLÁČEK: *Hrady XIII, Plzeňsko a Loketsko*, s. 32–33.

⁶⁵ Bořivoj LŮŽEK: *Po stopách husitství na Ústecku*, Ústí nad Labem 1959, s. 56–57.

⁶⁶ *Tamtéž*: s. 207.

⁶⁷ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 54–55.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 78.

⁶⁹ J. J. JUKL: *Jan Smiřický ze Smiřic*, s. 114.

ství, aby poté, co nabude majetku a moci, mohl uzavřít výhodný sňatek s bohatou šlechtičnou, která ho posune ve společenském žebříčku o stupeň výše. Tyto priority splňovala již zmíněná Markéta, pocházející z panského rodu, který oplýval značným majetkem. Jejich panství se rozkládala v Pojizeří. Páni z Michalovic byli ci, nicméně se nebránili sblížení s umírněnými husity. Bratr Markéty často zvolil neutrální pozici během vnitřních rozporů.⁷⁰

V počátcích byl Jan Smiřický nepřítelem Michaloviců, dokonce měl na svědomí dobytí jejich města Bělá pod Bezdězem. Sblížení těchto rodů bylo velice složité a zdouhavé. Ke sňatku tedy zřejmě došlo po roce 1436, kdy byla potvrzena Janovi Smiřickému držba statků a byla zapsána do desk zemských.⁷¹ Roku 1439 se Jindřich zmiňuje v listině, ustavující privilegia občanům Mladé Boleslavi, o Janovi ze Smiřic jako o svém švagrovi.⁷² Umírající arcibiskup Konrád z Vechty zastavil Janovi panství Roudnici nad Labem za 4000 českých grošů.⁷³ Tím se stal vhodnou partií i pro tak vznešený rod.⁷⁴ Mimo bohatství mohl též nabídnout i svoji nemalou pozici v politické sféře. Nicméně, ke sňatku zřejmě dopomohla tíživá situace, která postihla Michalovické panství. Zadlužení majetku si žádalo bohatého šlechtice a Jan se zdál jako vhodný kandidát.⁷⁵

Tímto sňatkem získali schopného správce jejich panství, který na sebe převzal veškerou zodpovědnost. V rámci sňatku byla uzavřena dohoda, upřesňující podmínky, za kterých se Jan ujme správy. Jednou z nich bylo odevzdání dědičných držav (Toušeň, Brandýs a polovina panství Bezděžského) Václava do vlastnictví bratrance Jindřicha. Z důvodu zadlužení Jindřich postoupil své državy pod správu Jana Smiřického, který následně i držel v zástavě Bezděz, který sousedil s jeho panstvím Houska. Zatímco páni z Michalovic dosáhli díky Janovi ekonomické stability na svém panství, Jan tím sledoval pouze vlastní prospěch. Sňatek mu přinesl výhody nejen prestižní, ale i ekonomické, strategické. Správcovství přinášelo nemalé finanční výnosy. Dále

---

⁷⁰ J. J. JUKL: *Jan Smiřický ze Smiřic*, s. 115–116.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 116.

⁷² *CIM III*, s. 223–224, č. 129.

⁷³ R. URBÁNEK: *České dějiny III/I*, s. 218.

⁷⁴ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 66–67.

⁷⁵ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 167.

mu statky posloužily jako opěrné body, odkud mohl provádět válečné útoky. Neopomí-
nutelným ziskem byla zástava Bezdězského panství.⁷⁶

Nicméně v otázce politiky se často švagři rozcházel. Jan ze Smiřic se snažil být neut-
rální, a proto se jejich cesty rozešly.⁷⁷ Posledním aktem Jana Smiřického, který vedl
ke sváru, byla volba Ladislava Pohrobka za krále. Jan Smiřický usiloval o jeho zvolení
a v dopise, adresovanému Pohrobkovi, ho varoval před Jiřím z Poděbrad. Nicméně
dopis se dostal do rukou Jiřího stoupenců a Jan Smiřický byl následně popraven. Sám
Jindřich z Michalovic hlasoval pro smrt zrádce.⁷⁸ Jan Smiřický zemřel roku 1453
na popravišti a veškerá panství přešla opět do vlastnictví Jindřicha z Michalovic.⁷⁹

Husitská revoluce vynesla do popředí, dříve nevýznamné, rody. Jedním z nich byla
Zajímačská větev pánů z Kunštátu. V pohusitské době to byl Jan Zajímač a Jindřich
Zajímač z Jevišovic. Jindřich nebyl v porovnání se svým bratrem, Janem, natolik úspěš-
ný. O jeho životě se dochovalo málo informací. V pramenech se dochovala
o něm zpráva z roku 1432, pojednávající o dělení Jevišovic mezi ním a Janem.⁸⁰ Další
zmínka o Jindřichovi pojednává o jeho sňatku z roku 1437, který uzavřel s Evou, vdo-
vou po Zdeslavu Tluksovi z Buřenic. Zdeslav byl karlštejnský purkrabí a zastánce
pod jednou.⁸¹ Jindřich byl zřejmě, stejně jako bratr, utrakvista. Napovídá tomu
i fakt, že byl vlastníkem kláštera sv. Prokopa na Sázavě, který zdědil, po jeho smrti
v roce 1442, Jan Zajímač.⁸²

---

⁷⁶ J. J. JUKL: *Jan Smiřický ze Smiřic*, s. 119–121.

⁷⁷ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 66–67.

⁷⁸ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 89; *FRB V*, s. 285.

⁷⁹ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 204; *AČ XXVI*, s. 203–206.

⁸⁰ M. PLAČEK – P. FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, s. 174.

⁸¹ *FRB V*, s. 278.

⁸² M. PLAČEK – P. FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, s. 180.

2 Období interregna

Za nezletilosti následníka trůnu, Ladislava Pohrobka, nastalo v Čechách interregnum, které přetrvalo bezmála čtrnáct let. Tento stav se odrazil i v otázce konfesionalizace. Boj mezi kalichem a křížem pokračoval, nicméně dosáhl zcela jiné dimenze. Do roku 1450 ustoupila válečná střetnutí do pozadí a nahradila je diplomatická setkání.⁸³ V tomto období chyběla kromě panovníka i ústřední vláda, která byla nahrazena obnovenou krajskou správou v podobě krajských landfrýdů. Každý landfrýd měl svého hejtmana, který společně s radou disponoval policejní, vojenskou a soudní pravomocí.⁸⁴

V březnu roku 1440 v Čáslavi bylo domluveno spojení čtyř středočeských a východočeských krajů do jednoho společného landfrýdu, jejichž cílem bylo sjednotit veškeré kališníky do jedné duchovní i politické obce. V následujících letech se upevňovala pozice Jiřího z Poděbrad, hejtmana kraje Boleslavského, a zároveň od roku 1444, po smrti Hynka Ptáčka z Pirkštejna, vrchního hejtmana východočeského landfrýdu.⁸⁵ To nakonec vyústilo v roce 1448 v Kutné Hoře ke změně spolku na Poděbradskou jednotu. Poté, co se zmocnili Prahy, se proti nim vytvořila opozice v podobě Strakonické jednoty v roce 1449.⁸⁶ Nicméně ve dvou znesvářených spolcích nebyl náboženský prvek tím dělítkem mezi nimi. Naopak, sám Jiří z Poděbrad to nepovažoval za válku mezi katolíky a utrakvisty. V Poděbradské jednotě nalezneme příslušníky katolické víry, jako byl Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Michalovic, Jindřich Berka z Dubé a další.⁸⁷ Stejně tak tomu bylo ve Strakonické jednotě, která se takticky stavěla k obraně kompakťat a jejími členy byli i zastánci kalicha Bedřich ze Strážnice, Jan Kolda ze Žampachu.⁸⁸

V roce 1452 byla Jiřímu z Poděbrad svěřena funkce zemského správce. Následně byla sestavena dvanáctičlenná zemská rada, která svým konfesně smíšeným charakterem podpořila koexistenci katolíků a kališníků vedle sebe.⁸⁹ Vznikla tak společnost dvojího lidu. O rok později nastoupil na český trůn, po splnění volebních podmínek, Ladislav

⁸³ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 76.

⁸⁴ Z. BERAN: *Landfrýdní hnutí v zemích české koruny*, České Budějovice 2014, s. 77–78.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 80–83; Zápis spojených čtyř východočeských krajů *AČ I*, s. 254–263, č. 3.

⁸⁶ R. URBÁNEK: *České dějiny III/2*, s. 262–265, 345–350.

⁸⁷ *AČ II*, s. 282–284, č. 45.

⁸⁸ *AČ II*, s. 244–246.

⁸⁹ R. URBÁNEK: *České dějiny III/2*, s. 579, 586, 590, 633–634.

Pohrobek.⁹⁰ Nicméně, stejně jako jeho otec, neměl příležitost zasahovat do vnitřních poměrů země. Faktickou moc měl v rukou zemský správce Jiří z Poděbrad, který se pokusil o restauraci panovnické moci. Důležitým krokem zemského soudu bylo rozhodnutí o revizi pozemkové držby, která měla směřovat k posílení královské moci. Celý proces byl ovšem pod dohledem aristokracie, aby se ujistila, že jí budou potvrzeny revoluční zisky.⁹¹ V padesátých letech se tak stav království dvojího lidu stabilizoval, dosvědčují to i další sňatky, uzavírané v následujících letech (srov. Tabulka č. 2). Příkladem jim šel sám Jiří z Poděbrad, který tak chtěl, mimo jiné, ukázat, že není třeba oddělovat kalich od kříže.⁹²

V husitské revoluci se angažoval Petr Břekovec z Hrádku, který byl společně s bratrem součástí tábořské jednoty. Po roce 1439 se přiklonil k umírněným kališníkům. Petr poměrně často vedl jednání se Zdeňkem ze Šternberka a s jeho ženou, Anežkou, vedl tajné schůzky.⁹³ Společně se snažili poškodit Zdeňka, jejich plán se však nezdařil.⁹⁴ Petr Břekovec z Hrádku se spřiznil s katolickým panským rodem. Oženil se s Ofkou z Dubé.⁹⁵ Měli spolu syna Bohuslava a dceru Evku. V roce 1455 předala Petrovi a jejich dětem věno ve vsi Krumlovci. Kvůli nedostatku písemností nelze určit datum uzavření sňatku. Nicméně v roce 1455 byly již obě jejich děti zletilé.⁹⁶ Je možné, že byl uzavřen během husitské revoluce, aby tak zaručoval ochranu katolického rodu před husitskými vpády. Popřípadě došlo k jeho uzavření bezprostředně po ukončení husitské revoluce, poté kdy se Petr přiklonil k umírněným utrakvistům a disponoval slušným majetkem.

Husitské století se otevřelo i ne příliš známým rodům a umožnilo jim proniknout na veřejnou půdu. Arnošt Černčický z Kácova nepocházel z nijak významného rodu. Angažoval se během husitské revoluce, nicméně na bojišti se příliš nevyznamenal. Stranil katolickému vyznání. Vedle bojiště měl také účast na některých veřejných zasedáních, jako byl čáslavský krajský sjezd roku 1440 a v roce 1452 na sněmu v Praze. Za svého života získal od Oldřicha Rýzmburk a následně Bohuslavice.

---

⁹⁰ Z. BERAN: *Landfrýdní hnutí v zemích české koruny*, s. 101.

⁹¹ F. ŠMAHEL: *Husitská revoluce IV*, s. 86.

⁹² J. VÁLKA: *Doba náboženské koexistence a tolerance*, s. 72.

⁹³ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 249.

⁹⁴ *AC IV*, s. 9.

⁹⁵ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 249; srov. M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 193.

⁹⁶ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 249.

I přesto, že byl přívržencem víry pod jednou, nebránilo mu to ve sňatku s Annou z Orle, dívkou kališnického vyznání. Sňatek byl zřejmě uzavřen v roce 1443, neboť v té době byl udělen od papeže Felixe dispens k povolení sňatku.⁹⁷ Zmínky o Arnoštovi se vyskytují v soukromých spisech až do roku 1466.

Jak již bylo zmíněno, v této době se do popředí dostal Jiří z Poděbrad. Pro šlechtice bylo žádoucí, aby mu projevovali oddanost, z které pro ně plynul prospěch. Jedním z nich byl Jan Čabelický ze Soutic, který pocházel z rodu, nacházející se na Čáslavsku. Přikláněl se k vyznání pod obojí, což také dokazoval svými činy. Již od raného mládí byl blízkým společníkem Hynka Ptáčka z Pirkštejna. Společně byli roku 1440 zvoleni hejtmany Kouřimského kraje.⁹⁸ Po smrti Hynka Ptáčka z Pirkštejna roku 1444 mu bylo svěřeno poručnictví jeho nezletilé dcery, Žofie. V té době byl purkrabím na Ratajích. Své schovance se postaral o výhodný sňatek s Viktorinem z Kunštátu a z Poděbrad v roce 1463. Viktorin si tak snadno přišel k nemalému majetku. Svoji oddanost Jan prokázal i Jiřímu z Poděbrad. Jako zastávce jednoty Poděbradské byl následně vybrán Jiřím do zemské rady roku 1452. Zastával funkci finančníka Jiřího z Poděbrad a v rozmezí let 1444–1454 byl nejvyšším mincmistrem. V roce 1454 získal další majetek na základě revindikační komise, jejímž byl členem.⁹⁹

Jinak si však počínal v soukromých záležitostech, kde prokazoval náboženskou toleranci. Jako svoji choť pojal Machnu z Valdštejna katolického vyznání. Jako šlechtic pocházející z vladyckého rodu si tak pojistil své místo mezi panstvem uzavřením sňatku se šlechtickou významného rodu.¹⁰⁰ Jeho synové se postarali o další rozkvět nemovitostí ve čtyřech krajích, Čáslavském, Prácheňském, Kouřimském a Bechyňském. Jan Čabelický ze Soutic zemřel nejpozději v roce 1458, neboť v tom roce předává veškeré věno, od Jana, Machna svému druhému muži Lvovi z Rožmitálu.¹⁰¹

Roku 1440 bylo v zájmu některých šlechticů častolovické dědictví. O jeho získání se úspěšně pokusil již zmíněný Hynek Krušina z Lichtenburka. Již z předchozího sňatku vyplývá, že Hynkův příklon k utrakvismu zřejmě nebyl výsledkem víry či ideje, spí-

---

⁹⁷ R. URBÁNEK: *České dějiny III/2*, s. 254.

⁹⁸ Josef PETRÁŇ: *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1, Praha 1976, s. 48.

⁹⁹ A. SEDLÁČEK: *Hrady XII, Čáslavsko*, s. 231.

¹⁰⁰ J. PETRÁŇ: *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 48.

¹⁰¹ *AC I*, s. 307–308; R. URBÁNEK: *České dějiny III/2*, s. 261.

še šlo o pragmatický počin, viděl zde možnost uplatnění.¹⁰² Jedním z faktorů, ovlivňujících příklon k utrakvismu bylo faktické sousedství Kumburka se statky pana Čeňka z Vartenberka. Zejména právě jeho přítomnost měla velký vliv na Hynka Krušinu.¹⁰³ Svými válečnými výboji ze svých panství do východních Čech sice nabyl důležitosti, na druhou stranu ho to finančně zatížilo a utrpěl tak majetkové ztráty, které vykompenzoval svým druhým sňatkem.

Po smrti své první ženy, Anny z Házmburka, uzavřel sňatek s vdovou po Půtovi z Častolovic, Annou z Koldic, která opět pocházela z katolického rodu, ležící v severních Čechách.¹⁰⁴ Hynek Krušina se angažoval roku 1440 v souboji o častolovické dědictví. Jeho protivníkem byl slezský rytíř Zikmund z Rychnova, který se snažil prosadit násilnou cestou. Unesl jednu z dcer Půty z Častolovic. Prostřednictvím nuceného sňatku si chtěl nárokovat část častolovického majetku. Nicméně jeho plány překazil právě Hynek Krušina, který naopak zvolil diplomatickou formu vyjednávání. Nabídl ovdovělé Anně z Koldic uhrazení veškerých dluhů, vojenský zásah proti únosci a manželství se zmíněnou Annou. Se svým návrhem byl přijat. Veškerá dohoda byla stvrzena sňatkem s Annou z Koldic.¹⁰⁵ Hynek Krušina z Lichtenburka se tak obohatil o častolovické panství a stal se vlastníkem pozoruhodné feudální domény.¹⁰⁶ Hynek Krušina zemřel roku 1454. Ještě předtím se zúčastnil volby Jiřího z Poděbrad.¹⁰⁷ Anna z Koldic, již jako vdova, obdržela dědictví na Bílině po svém otci v roce 1454.¹⁰⁸

V tomto období byl mimo jiné uzavřen další sňatek pánů z Michalovic. Roku 1446 se konala svatba Jindřicha Kruhlata z Michalovic s Annou z Hradce, vdovou po Hynkovi Ptáčkovi z Pirkštejna.¹⁰⁹ Jindřich II. z Michalovic zvaný Kruhlata vstoupil do veřejného života poté, co se zřekl svých práv jeho strýc Václav z Michalovic. Bylo to přibližně v době, kdy dosáhl Jindřich dospělosti.¹¹⁰ Jeho otcem byl známý Jan IV. Kruhlata z Michalovic, jehož matkou byla Magdalena z Koldic. Její bratr, Ablrecht

---

¹⁰² J. URBAN: *Lichtenburkové*, s. 253.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 248.

¹⁰⁴ A. SEDLÁČEK: *Hrady V, Podkrkonoší*, s. 178–179.

¹⁰⁵ J. URBAN: *Lichtenburkové*, s. 300–301.

¹⁰⁶ *AČ XV*, s. 193; A. SEDLÁČEK: *Hrady V, Podkrkonoší*, s. 180.

¹⁰⁷ A. SEDLÁČEK: *Hrady XIV, Litoměřicko a Žatecko*, s. 214.

¹⁰⁸ *AČ III*, s. 556, 563.

¹⁰⁹ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 33; *AČ III*, s. 34 č. 51.

¹¹⁰ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 78.

z Koldic, byl otcem Anny z Koldic, manželky Půty ml. z Častolovic a po jeho smrti neméně proslulého Hynka Krušiny z Lichtenburka.¹¹¹

Roku 1435–1436 zemřel jeho otec a starší sestra se provdala za neurozeného vladyku kališnické víry spolupracujícího s katolíky Jana ze Smiřic. Stejně tak Jindřichova teta vstoupila do smíšeného manželství se Ctiborem z Cimburka. Ten se uskutečnil ještě během husitské revoluce. Těchto nemálo konfesně smíšených sňatků dalo základ k budoucímu příklonu k utrakvistické straně.¹¹²

Mladý Jindřich z Michalovic se musel vypořádat se situací, která po jeho otci přetrvávala. Nedařilo se jim financovat války, které vedli proti husitům, a postupně ztráceli kontrolu nad nejdůležitějšími komunikacemi.¹¹³ Situaci rozhodně nepomáhalo, že jeho statky byly obklopeny převážně drobnými usedlostmi utrakvistické šlechty.¹¹⁴ Nakonec to vedlo ke sblížení s utrakvistickou šlechtou. Jindřich věrně sloužil Poděbradské jednotě a účastnil se bojů po jejím boku. K Jiřímu z Poděbrad se přikláněl jednak z důvodu vlasteneckého, ale také je spojovaly příbuzenské svazky. Jindřich se totiž sňatkem, s již zmíněnou Annou z Hradce, přiblížil ke straně Jiřího z Poděbrad. Anna z Hradce byla dcerou Oldřicha Vaváka z Hradce a Markéty z Kravař. S prvním manželem měla dceru Markétu, která se provdala za syna českého krále Viktorina. Mimo to vliv Jindřicha Kruhlaty poté sahal až na Moravu.¹¹⁵

Roku 1451 zemřel jeho strýc Václav z Michalovic a stal se tak jediným zástupcem rodu. Po smrti svého švagra, Jana Smiřického, se osamostatnil a posílil svou politickou moc a podporu Jiřího z Poděbrad.¹¹⁶ Byl jmenován do úřadu nejvyššího komorníka a nabyt tak prestiže a majetku.¹¹⁷ Po smrti své manželky se podruhé oženil a tímto sňatkem opět upevnil vztahy s moravským rodem. Jeho chotí se stala Magdalena, dcera Jana Balšana z Cimburka, který byl již před vypuknutím válek známým loupežníkem. Jejím bratrem byl Bernart z Cimburka a na Brumově. Opět tedy vstoupil do sňatku s ženou opačného vyznání.¹¹⁸ Tento sňatek byl uzavřen zřejmě ke konci padesátých let či na počátku šedesátých. Na jeho uskutečnění ovšem participoval i sám Jiří z Po-

---

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 52–54.

¹¹² Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 78; A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 219–220.

¹¹³ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 34.

¹¹⁴ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 78.

¹¹⁵ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 220.

¹¹⁶ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 82–87.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 92.

¹¹⁸ Ladislav HOSÁK – Metoděj ZEMEK: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1981, s. 209.

děbrad, aby tak vícenásobně posilnil vazby pánů z Michalovic k utrakvistickému rodu Tovačovských z Cimburka, a tudíž i k němu.¹¹⁹

Nicméně ani z jednoho manželství nevzešel potomek, který by se stal dědicem po smrti Jindřicha, která nastala roku 1468. Slavná linie pánů z Michalovic vymřela, jelikož byl posledním představitelem. Jindřichovy statky připadly Janu Tovačovskému z Cimburka, manželů Jindřichovy sestry.¹²⁰ Po Janově smrti v roce 1483 převzal nad nimi správu jeho bratr Ctibor Tovačovský, ten žil ještě deset let.¹²¹

Loajálnost vůči odlišné konfesi projevoval sám Jiří z Poděbrad. Jan z Rožmitálu stránil katolíkům až do roku 1430, kdy zemřel. Zůstali po něm tři děti, Lev, Protiva a Johanka z Rožmitálu. Jejich sestra, Johanka, uzavřela sňatek s Jiřím z Poděbrad v roce 1450, pár let do jeho jmenování na zemského správce.¹²² Jiří z Poděbrad měl velmi dobré postavení v těchto letech a poté, co se stal králem, obohatil se o další majetek. Jeho panství zahrnovalo Blatnou, Rožmitál, Střelu, Domažlice, Písek, Rokycany, Pecuku, Přimdu a od roku 1476 Hlubokou.¹²³ Jiřímu z Poděbrad samozřejmě také přišel výhodný sňatek vhod. Tímto sňatkem vrazil klín mezi členy jednoty Zelenohorské. Spřátelil se s mocným katolickým rodem, připoutal k sobě další majetek a zároveň tak chtěl zdůraznit svůj nadkonfesi postoj i v privátní sféře.¹²⁴ Johanka z Rožmitálu mu byla oddanou manželkou a zemřela roku 1475 v Mělníku. Všechn svůj majetek předala svému synovi Jindřichovi mladšímu a bratrovi Lvovi z Rožmitálu.¹²⁵

Oddanost Jiřímu z Poděbrad projevoval Jan Zajímač z Kunštátu. Díky angažovanosti svých strýců v husitské době se zmocnil slušného zajímačského panství, které mu v pohusitské době umožnilo proniknout do politického života. V rámci přerozdělování majetků se z původně chudého rodu stal neopominutelný člen aristokracie. Jan pro udržení svého postavení přistoupil k loupeživým výbojům během bezvládní, čímž si vytvářel nepřátele, jako byl například Oldřich z Rožmberka.¹²⁶ Mimo jiné se i angažoval v landfrýdní správě. Po vzestupu Jiřího z Poděbrad se stal Jan Zajímač jeho věrným přítelem.

---

¹¹⁹ R. URBÁNEK: *České dějiny III/4*, s. 140; srov. Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 68–123.

¹²⁰ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 34.

¹²¹ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 125–127.

¹²² Stefan GLOGOWSKI: *Genealogie knížat z Minsterberka*, Ostrava 1989, s. 7–8.

¹²³ A. SEDLÁČEK: *Hrady XI, Prachensko*, s. 182.

¹²⁴ S. KOTLÁROVÁ: *Páni z Rožmitálu*, s. 33–34.

¹²⁵ A. SEDLÁČEK: *Hrady XII, Čáslavsko*, s. 37.

¹²⁶ M. PLÁČEK – P. FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, s. 175–179.

Podporoval ho v jeho politice, včetně členství v Poděbradské jednotě.¹²⁷ Za své služby byl odměněn a byla mu svěřena funkce královského purkrabího. Později zasedal i v královské radě.¹²⁸

Jan Zajímač z Kunštátu zřejmě uzavřel sňatek s ženou z katolického rodu Rožmberků. O tomto údajném spříznění se dozvídáme pouze v souvislosti s dopisem z roku 1455, který byl adresovaný Jindřichovi z Rožmberka od zmíněného Jana. V dopise Jan píše „*švagra mému milému*“.¹²⁹ Poslední roky života byl těžce nemocný. Zemřel v roce 1466.

V závěru této doby došlo k dalšímu spříznění pánů z Michalovic s moravským rodem Tovačovských z Cimburka. Jak již bylo řečeno, sestra Jindřicha z Michalovic, Magdalena, vstoupila do manželství s Janem Tovačovským z Cimburka.¹³⁰ Sňatek byl zřejmě uzavřen koncem padesátých let nebo v průběhu šedesátých let. Ze svazku těžily oba rody a upevnilo to tak jejich příbuzenské pouto. Již předtím znal Jindřich ženichova otce, Jana staršího z Tovačova.¹³¹

Husitské války způsobily zbohatnutí mnoha členů nižší šlechty. V některých případech se ovšem jednalo pouze o krátkodobé polepšení, u jiných tento stav přetrvával i v následujících desetiletích a přešel i na jejich potomky. Tak tomu bylo v případě Kateřiny z Lamberka, dcery bývalého husitského hejtmana Mikuláše Sokola z Lamberka, která se vdala před rokem 1457 za šlechtice katolického vyznání, Děpoltu z Rýzmburka.¹³² Byl to její druhý sňatek v pořadí. Poprvé se provdala za Jana z Ralska, který zemřel v roce 1433.¹³³ Díky sňatku se stal Děpolt spoludržitelem hradu Vartemberk a zároveň musel společně se svou chotí čelit několika nářkům.¹³⁴ Purkart Kamaret ze Žirovnice vinil Kateřinu a její sestru, že mu nepodstoupily na Karlštejně 600 kop grošů a před zemským soudem to následně popřely a obhájily ve svůj prospěch.¹³⁵ Další spory vedla s Janem ml. Děčínským, který vinil Kateřinu s Děpoltem ze zadržování úze-

---

¹²⁷ *AČ X*, s. 250; *AČ II*, s. 282–286.

¹²⁸ V. V. TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII*, s. 196.

¹²⁹ *FRB V*, s. 278; *AČ XIV*, s. 65.

¹³⁰ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 14.

¹³¹ Z. BERAN: *Poslední páni z Michalovic*, s. 124–124.

¹³² A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 151.

¹³³ *Tamtéž*, s. 283; srov. M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 193.

¹³⁴ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 151.

¹³⁵ *AČ III*, s. 331.

mí, které mu dědičně náleželo. Tento spor nakonec pro manžele skončil neúspěšně. Kateřina z Lamberka zemřela roku 1470 a byla pohřbena ve Velharticích.¹³⁶

---

¹³⁶ A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 152.

3 Království dvojího lidu

Po smrti Ladislava Pohrobka se českým králem stal Jiří z Poděbrad, který měl vazby na Matyáše Korvína, neboť ho z pragmatických důvodů zasnoubil se svojí dcerou Kateřinou. V době jeho vlády se postupně dostávalo do vědomí šlechticů nadkonfesijní křesťanství, které přetrvalo i po zásahu římské kurie. Papež přehodnotil svůj tolerantní přístup k Jiřímu a požadoval po něm zrušení kompaktát. On tak však neučinil.¹³⁷ Nicméně i přes uplatnění obou konfesí v zemi, nemohl nabídnout katolické šlechtě takové pozice, na které byla dříve zvyklá. To vedlo k otevřenému konfliktu.¹³⁸

V roce 1465 na Zelené Hoře Zdeňka Šternberka ustavila řada předních katolických magnátů opoziční jednotu, namířenou proti králi.¹³⁹ Zelenohorská jednota, i přes katolické členstvo, vystoupila v první řadě se světskými požadavky. Náboženský prvek vzala za své jen z pragmatických důvodů a z vnějšího tlaku římské církve.¹⁴⁰ Ze zelenohorské jednoty se vytvořila strana Matyáše Korvína, bývalého zetě Jiřího z Poděbrad, od kterého očekávali naplnění svých majetkových, politických a náboženských cílů. Boje byly dočasně přerušeny smrtí Jiřího z Poděbrad v roce 1471.¹⁴¹

Král Vladislav Jagellonský nastoupil na český trůn a po svém předchůdci zdědil dluhy a válku se zahraničním nepřítelem. Vladislav byl král chudý a nerozhodný. V konfliktu s Matyášem byl zcela závislý na šlechtě, především té, která odvozovala svůj majetek z husitské revoluce. Šlechta na tom profitovala a posílila své pozice vůči panovníkovi a nižší šlechtě, které se porevoluční vzestup zastavil. Někteří představitelé vstoupili do panského stavu, mnozí zas jak rychle majetku nabyli, tak i pozbyli. Na české vzbouřené šlechtě byl stejně závislý i Matyáš.¹⁴² Uhersko-české války byly ukončeny v roce 1479 podepsáním olomouckého míru, který ustanovil Vladislava králem Čech a Matyáše panovníkem vedlejších zemí.¹⁴³ Válečné konflikty se odrazily ve sňatkové politice, neboť v této době poklesl výskyt uzavřených konfesně smíšených sňatků (srov. Tabulka č. 3).

¹³⁷ R. URBÁNEK: *Dvě studie o době Poděbradské*, Brno 1929, s. 94–95.

¹³⁸ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 214.

¹³⁹ J. MACEK: *Jagellonský věk v Českých zemích II*, s. 144.

¹⁴⁰ *AČ IV*, s. 110–114.

¹⁴¹ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 215.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 208–209.

¹⁴³ F. ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, s. 103.

Jindřich ze Smiřic byl vždy věrným služebníkem českého krále, ať už to byl Jiří z Poděbrad či Vladislav Jagellonský. Za své služby byl jako každý po zásluze odměněn. Roku 1453 zemřel Jan ze Smiřic a zanechal zde svoji manželku Markétu z Michalovic a dva nezletilé syny, Václava a Jindřicha. V závěti Jana ze Smiřic bylo paradoxně svěřeno poručnictví katolickým pánům, Zdeňkovi ze Šternberka a Janovi z Rabštejna. Zároveň však v závěti vyzdvihoval kališnickou víru svých synů. Nicméně jeho pohnutky byly zcela logické. Zdeněk ze Šternberka byl vlivným šlechticem a zaujímal významné místo v okruhu Jiřího z Poděbrad. Stejně tak Jan z Rabštejna měl výrazné místo v politické sféře. Společně tak mohli svým svěřencům zajistit bezpečí jejich dědictví a prosazení ve veřejném životě. Jan ze Smiřic se však ve své volbě zcela zmýlil. Zdeněk ze Šternberka využil situace a zpronevěřil rodové jmění Smiřických a Jan z Rabštejna tomu nečině přihlížel. Poté, co rozkradl, co se dalo, předal správu v roce 1456 do rukou matky ještě nezletilých synů, Václava a Jindřicha.¹⁴⁴

Přibližně v roce 1460 nabyli synové zletilosti a ujali se zbylého panství, které i přes velké ztráty nebylo malé. Patřila jim Houska, Jestřebí a Lysá nad Labem. Po brzké smrti staršího bratra Václava, se stal Jindřich jediným držitelem rodového jmění.¹⁴⁵ O jeho životě není příliš informací. Z roku 1470 máme zprávy o jeho angažování v boji, po boku Jiřího z Poděbrad, vedeného proti Matyášovi. Bylo to však přerušeno smrtí krále. Následně se účastnil volby nového krále, kterým byl zvolen Vladislav Jagellonský. U nového krále se těšil přízně. Od roku 1473 zasedal na komorním soudu a byl ve službách římského císaře Fridricha III.¹⁴⁶ To vedlo roku 1475 k povýšení rodu Smiřických do panského stavu.¹⁴⁷ Jindřich se angažoval ve válce proti Matyášovi a za své válečné služby králi byl hmotně odměněn.

Jindřich ze Smiřic uzavřel sňatek s Kateřinou Mašťovskou z Kolovrat. I přes jejich rozdílnou víru žili spolu v harmonickém vztahu, čemuž nasvědčuje i jedenáct dětí, které jejich manželství zplodilo.¹⁴⁸ Jindřich Kateřině zapsal Liblice, které odkoupil v roce 1475 od Viléma z Pernštejna.¹⁴⁹ Zmínka o Kateřině je z let 1474–1475 v souvislosti

---

¹⁴⁴ J. J. JUKL: *Jan Smiřický ze Smiřic*, s. 190–194.

¹⁴⁵ *Tamtéž*: s. 197.

¹⁴⁶ Josef Vítězslav ŠIMÁK: *Kniha o Housce I*, Praha 1930, s. 82.

¹⁴⁷ Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL: *Diadochos*, Brno 2005, s. 316.

¹⁴⁸ J. V. ŠIMÁK: *Kniha o Housce I*, s. 85.

¹⁴⁹ *AČ XVI*, s. 193.

se soudními spory.¹⁵⁰ Jindřich ze Smiřic zemřel v roce 1489 a ve své závěti odkázal panství nejstaršímu synovi, který měl zároveň zaopatřit svoji matku Kateřinu.¹⁵¹

Pokud bychom měli jmenovat šlechtice s širokou dávkou pochopení jiné věrouky, pak by to byl Vilém z Pernštejna. Vilém z Pernštejna za svého života velmi zbohatnul. Dosáhl panství, které by se mohlo rovnat s bohatstvím Rožmberků. Vilém z Pernštejna se přikláněl k církvi katolické. Jeho víru dokazovala jeho zakladatelská a finanční podpora kostelů, klášterů a špitálů. Zároveň byl však známý svou náklonností k ostatním věroukám. V okruhu jeho přátel se nacházel husita Ctibor z Cimburka a za svoji manželku pojal Johanku z Liblic, která byla vedle Johanky z Krajku, přední ochranitelkou Jednoty bratrské.¹⁵² Nicméně slova jeho zněla: „s Římany věřím, s Čechy držím, s bratřími umírám“.¹⁵³ Nakonec zemřel roku 1521, šest let po své manželce.¹⁵⁴ Jejich dcera, Johanka, šla ve stopách své matky a rozšiřovala vliv Jednoty bratrské. V roce 1500 se provdala za Jindřicha z Lipé, jejichž rod se stal ochráncem českých bratří na Moravě.

Další významnou příslušnicí Jednoty bratrské byla Johanka z Krajku, která se zasloužila o její šíření. Johanka se provdala za utrakvistu Jana Tovačovského z Cimburka. Byla již jeho druhou manželkou v pořadí. Stejnojmenný otec Jan Tovačovský byl nejvyšším hejtmanem Markrabství moravského a přívržencem Jiřího z Poděbrad.¹⁵⁵ Jan byl výhodnou partií pro Krajířové z Krajku. Roku 1475 mu byla svěřena funkce nejvyššího zemského sudího a o čtyři roky později nejvyššího komorního.¹⁵⁶ Sňatek byl ovšem výhodný pro obě strany. Také Krajířové zaujímali výhodné postavení mezi rody.

Sňatkem oba rody značně postoupily a to jak v rovině majetkové tak i politické. Je pravděpodobné, že sňatek byl uzavřen začátkem listopadu roku 1475. Dokládá to dopis Zdeňka ze Šternberka adresovaný 3. října 1475 Vokovi z Rožmberka. Obsahem dopisu je sdělení Zdeňka Šternberka, že se nezúčastní svatby své dcery Kunhuty „pro svatbu paně Tovačovského, kdež na Boleslav jeti mám“ a za to se omlouvá Vokovi

---

¹⁵⁰ AČ VII, s. 485, 488, 495, 496.

¹⁵¹ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 204; AČ IX, s. 501.

¹⁵² A. SEDLÁČEK: *Hrady I, Chrudimsko*, s. 36.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 37.

¹⁵⁴ F. PALACKÝ: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V*, s. 359.

¹⁵⁵ J. MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích II*, s. 129.

¹⁵⁶ S. NOVÁKOVÁ: *Krajířové z Krajku*, s. 75–76.

z Rožmberka.¹⁵⁷ V den svatby bylo Johance 18 let, což se shoduje s průměrným věkem nevěsty v pozdním středověku. Věk Jana Tovačovského přesně znám není.¹⁵⁸

Jak už bylo zmíněno, Jan Tovačovský byl už dříve ženat a jeho první manželkou byla Magdalena z Michalovic, sestra Jindřicha II. z Michalovic. I toto manželství nebylo výjimkou ve sňatkové politice Jana Tovačovského a přineslo mu nemalé zisky. Po smrti Jindřicha II. roku 1468 se Magdalena stala dědičkou mladoboleslavského panství, Brandýsa n. Labem a Bezdězu a následujícího roku, po smrti Magdaleny, patřili do vlastnictví Jana Tovačovského.¹⁵⁹

Dosud je nevyřešenou otázkou, zda Jan, stojící v čele moravské kališnické ty, začal sympatizovat s Jednotou bratrskou. A. Molnár se přiklání k názoru, že Johanka měla na Jana značný vliv v otázce konfese.¹⁶⁰ Na druhou stranu je zde mnoho argumentů, které vyvolávají pochybnosti. Již jeho otec byl věrný utrakvismu a jeho syn ho následoval. Mimo rok 1438, kdy podpořil volbu Albrechta Habsburského, stál po boku Jiřího z Poděbrad, což dokazuje i sňatek se sestrou Jiřího z Poděbrad a kterému svěřil poručnictví a správcovství majetku svých nezletilých synů.¹⁶¹ Jan nebyl zřejmě jediný ze svého rodu, který inklinoval k Jednotě bratrské. Janův bratr, Ctibor, vystupoval jako ochránce bratří na Moravě v době, kdy byli vnímáni jako kacíři oběma konfesemi.¹⁶² Nezpochybnitelné ovšem je, že příchod Jana na Boleslavsko roku 1468 byl spjat s počátkem působení bratří na Mladé Boleslavi. Byly přeneseny bratrské synody z nedalekých Vinařic do Mladé Boleslavi. Je tedy evidentní, že počátky náboženské tolerance Jana Tovačovského nelze spojovat s Johankou.¹⁶³

Incident, který se odehrál v lednu roku 1476 potvrzuje, že Jan nebyl jen tichým přítelem Jednoty bratrské. Ve zmíněném roce se rozpoutal spor mezi bratřími a boleslavským děkanem podobojí Václavem. Ten se snažil zabránit nástupu Jednoty bratrské ve městě nad Jizerou. Spojencem mu byl Jan z Teplic, který ve svém projevu před veřejným shromážděním, kterého se zúčastnil i Jan s Johankou, pošpinil Jednotu. Jan Tovačovský proti této křivdě vůči bratřím zakročil. Jan z Teplic byl nucen odejít.

---

¹⁵⁷ AČIX, s. 143, č. 757.

¹⁵⁸ Petr VOREL: *Morava na prahu nové doby*, Přerov 1995, s. 91.

¹⁵⁹ Z. BERAN: *Poslední pání z Michalovic*, s. 124–125.

¹⁶⁰ Amedeo MOLNÁR: *Boleslavští Bratři*, Praha 1952, s. 29.

¹⁶¹ Jiří JUROK: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, České Budějovice 2006, s. 208; nicméně A. Sedláček nazval Jana „prvním pánem pod obojí a velkým přítelem Jednoty bratrské“.

¹⁶² J. VÁLKA: *Dějiny Moravy I*, Brno 1991, s. 204.

¹⁶³ A. MOLNÁR: *Boleslavští Bratři*, s. 28.

Svým otevřeným zákrokem do konfliktu Jan přiznal sympatizování s bratřími.¹⁶⁴ Roku 1477 Jan se zastával na sněmu učení Jednoty.¹⁶⁵ Jan Tovačovský zemřel v listopadu roku 1483.¹⁶⁶

V tomto období poklesl výskyt konfesně smíšených sňatků, neboť, jak již bylo zmíněno, zemi sužovaly časté války. Zdokumentované sňatky byly uzavírány mezi příslušníky vyšší šlechty. V případě Johanky z Krajku a Johanky z Liblic proběhla konverze k Jednotě bratrské až během uzavřeného manželství. Prostřednictvím těchto manželských svazků pak docházelo k šíření myšlenek Jednoty bratrské, což pokračovalo i v dalším období.

---

¹⁶⁴ František BAREŠ: *Paměti města Ml. Boleslavě I*, Mladá Boleslav 1921, s. 175.

¹⁶⁵ *Akty Jednoty bratrské II*, Jaroslav Bidlo (ed.), Brno 1915, s. 321.

¹⁶⁶ P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ: *Velké dějiny země koruny české VI*, s. 453.

4 Po kutnohorském náboženském míru

Doba vlády Vladislava Jagellonského byla v mnohém odlišná. Dosavadní vazby byly přerušeny. Docházelo k prosazení měst jako stavu a šlechta přebírala většinu moci. Postupně i zanikal lenní institut a vyvazovaly se manské hrady ze závislosti na koruně.¹⁶⁷ Za jeho vlády posílilo katolické panstvo u dvora v královské radě. To vedlo k reakci kališnického panstva. Obava ze spojení měst s utrakvistickou nižší šlechtou přinutila katolické pány přistoupit na kompromis ve složení zemského soudu i v otázce konfese.¹⁶⁸ Během 15. století tak dvě znesvářené skupiny věřících dospěly k náboženské snášenlivosti z nutnosti. Zmíněná snášenlivost dostala podobu Kutnohorského náboženského míru, který nabyl právní moci v březnu roku 1485.¹⁶⁹ V následujících letech poklesl význam konfese u některých příslušníků šlechty. Zároveň to stavovský princip vyneslo opět na vrchol.¹⁷⁰

Po odstranění náboženských bariér se přistoupilo k dalšímu uzavírání smíšených sňatků, paradoxně jich nebylo více. Uzavřené sňatky z této doby probíhaly především mezi příslušníky vyšší šlechty a omezily se morganatické sňatky (srov. Tabulka č. 4). Nicméně z této doby jsou doloženy i manželské svazky, které se vymykaly zemskému právu z roku 1485. Jedná se o manželství, v kterém byla zastoupena příslušnice Jednoty bratrské. Neboť jednota českých bratří byla nadále považována za nelegální víru a království ji neuznávalo. V osobním životě jednotlivce tomu bylo však jinak.

Matěj Dubecký z Dubče byl věrným služebníkem krále Jiřího z Poděbrad.¹⁷¹ Jeho syn, Jan, následoval svého otce a stal se bohatým vladykou za svého života. Okolo roku 1480 se oženil s katoličkou Eliškou z Kraselova, což nám dokládá manželská smlouva. V ní je zakotveno, že ji zcela ponechá její zbožnost a nebude ji skrze nikoho nutit k přestoupení. Zároveň ji slibuje k její potřebě katolického kněze a podle jejího uvážení přistoupí jejich budoucí děti k víře pod jednou nebo pod obojí.¹⁷² Ke konci 15. století vlastnil hrad Frýdštejn s panstvím, zámek Průhonice, tvrz Dubeč, tvrze

---

¹⁶⁷ M. PROKOP: *Držba hradů*, s. 194–195.

¹⁶⁸ F. ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, s. 90.

¹⁶⁹ *AČ IV*, s. 512–516; *AČ V*, s. 418–422.

¹⁷⁰ M. ŠANDERA: *Konfrontace i soulad-stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, s. 223.

¹⁷¹ *AČ V*, s. 274.

¹⁷² *AČ X*, s. 378–379.

v Dubečku, Litožnicích, Holi, Vinoři a několik vsí a dvorů.¹⁷³ Jako poslední představitel svého rodu zemřel roku 1508. Veškerý majetek, kromě Frýdštejna, odkázal své dceři, Žofce a jejímu manželovi s dětmi.¹⁷⁴

Při zkoumání konfesně smíšených sňatků vyvstává otázka, zda nevěsta měla zaručenou svobodu vyznání a právo na svého kněze či se musela přizpůsobovat svému choti. Přihlédneme-li k dosud jediné dochované manželské smlouvě, pak svoboda víry byla v manželském svazku zaručena. Jiří z Kravař sympatizoval s utrakvisty, jednak v náboženském duchu, tak i politickém, což bylo ovlivněno jeho otcem, taktéž kališníkem. Po Jiříkovi zde zůstaly čtyři dcery se vznešeným původem, které se staly zajímavým objektem sňatkové politiky.¹⁷⁵

Nejmladší dcera Alžběta roku 1482 ovdověla a její zesnulý manžel, Pertold mladší z Lipé a na Moravském Krumlově, spolu s ní zde zanechal nezletilé děti, Pertolda a Barboru.¹⁷⁶ Poručnictví nad nimi vykonával na základě sjednaných dohod pan Vilém z Pernštejna. Mimo poručnictví se zasloužil i o sjednaný sňatek roku 1483, kterým byla zmíněná Alžběta, stranící kališníkům, spojena s katolíkem, Petrem z Rožmberka. K uzavření sňatku byl potřeba dispens papeže Sixta IV, kterým jim prominul spříznění ve čtvrtém stupni.¹⁷⁷

Součástí manželské smlouvy byl závazek Petra z Rožmberka, že nebude svoji manželku od „*viery tisknutí*“ a do stanovené doby jí ponechá ve vdovském stavu.¹⁷⁸ Alžběta obohatila manželství o panství Strážnici a Bzenec, na němž měla pojištěno 3000 zlatých věna. Ze strany Petra to byl příslib 6000 zlatých v případě jeho smrti.¹⁷⁹

Koncem ledna roku 1485 se konala svatební hostina Jindřicha z Hradce, který pojal k manželství již druhou choť, tentokrát odlišného vyznání, Anežku Tovačovskou z Cimburka, dceru Jana Tovačovského z Cimburka.¹⁸⁰ Do sňatku přinesla 2000 zlatých uherských věna. Nicméně následujícího roku v září Anežka Tovačovská z Cimburka

---

¹⁷³ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 206.

¹⁷⁴ *Tamtéž*: s. 239.

¹⁷⁵ P. CERMANOVÁ – R. NOVOTNÝ – P. SOUKUP a kol.: *Husitské století*, s. 310.

¹⁷⁶ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA: *Páni z Rožmberka 1250–1520*, s. 58.

¹⁷⁷ B. NĚMEC: *Rožmberkové*, s. 15–16.

¹⁷⁸ *AČ XVI*, s. 261–263.

¹⁷⁹ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA: *Páni z Rožmberka 1250–1520*, s. 58; srov. J. MACEK: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 302.

¹⁸⁰ J. MACEK: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 387.

zemřela a učinila tak svého manžela jediným dědicem veškerého jmění. Jindřich zemřel roku 1507.¹⁸¹

Jindřich z Hradce vykonával funkci nejvyššího komořího království českého a bojoval proti Jiřímu z Poděbrad, což měl částečně na svědomí tchán z předchozího manželství, Zdeněk ze Šternberka. Pod jeho vlivem přistoupil k jednotě Zelenohorské a zajistil opravu městského opevnění.¹⁸²

Toleranci v otázce víry lze zaznamenat i v humanistických kruzích. Příkladem je Řehoř Hrubý z Jelení, jehož život je nám znám zejména z jeho literárních děl. Byl představitelem českého humanismu. Řehoř nebyl nijak významným šlechticem, jeho panství se zřejmě nacházelo v oblasti Lounska. Datum jeho narození nelze přesně určit, nicméně se uvádí, že to bylo kolem roku 1460. Jeho vzdělání nám též není známo, nicméně během svého života se věnoval psaní a nijak se veřejně neangažoval. Pobýval v Praze.¹⁸³ S jistotou však můžeme říci, že byl horlivým utrakvistou, což mu nebránilo v uzavření sňatku s dívkou římského vyznání. Sám Řehoř Hrubý doložil, že svoji ženu neodvracel od její víry a ponechal ji katolickou zbožnost. Jeho manželka však na základě vlastního rozhodnutí přešla k utrakvismu. Konkrétněji nic o sňatku nevíme, ani kdy přesně byl uzavřen.¹⁸⁴ Zřejmě však k uzavření manželství došlo v devadesátých letech 15. století, neboť kolem roku 1495 se jim narodil jejich první a zároveň poslední syn Zikmund. Jejich syn se stal významným filologem a basilejským editorem antických autorů. Zikmund byl svěřen do výchovy kališníkovi Václavovi Píseckému, stejně tak učinil i věrný přítel Řehoře, katolík, Jan Šlechta ze Všehrd.¹⁸⁵ Společně, ač odlišného vyznání, bojovali za prosazení humanistického smýšlení na pražské univerzitě, které mělo nemalou podporu. Nakonec se jim podařilo prosadit na pražské univerzitě profesora Píseckého, humanistu. Řehoř Hrubý z Jelení zřejmě zemřel v roce 1514.¹⁸⁶

I v tomto období docházelo ke sbližování s Jednotou bratrskou. Šířitelem jejich myšlenek byla, mimo jiné, Johanka z Krajku. Druhým manželem Johanky se stal též vlivný šlechtic, tentokrát katolického vyznání, Jan ze Šelmberka na Kosti. Zastával funkci nej-

---

¹⁸¹ A. SEDLÁČEK: *Hrady IV, Vysočina Tábořská*, s. 43.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 42; *AČ V*, s. 298.

¹⁸³ Emil PRAŽÁK: *Řehoř Hrubý z Jelení*, Praha 1964, s. 9–10.

¹⁸⁴ J. MACEK: *Víra a zbožnost Jagellonského věku*, s. 390.

¹⁸⁵ E. PRAŽÁK: *Řehoř Hrubý z Jelení*, s. 10.

¹⁸⁶ *Tamtéž*: s. 54–55.

vyššího kancléře, což mu umožnilo v letech 1479–1503 zasedat na zemském soudu.¹⁸⁷ Zřejmě byl jedním z nejbohatších českých šlechticů té doby.¹⁸⁸ Jan ze Šelmberka patřil mezi umírněné katolíky a svojí nestranností ve sporech se snažil o smíření katolíků a kališníků.¹⁸⁹ Jan ze Šelmberka byl již předtím ženat s Johankou ze Stráže. K uzavření sňatku došlo roku 1484 a jejich manželství jim přineslo tři syny, Jindřicha, Jaroslava a Jiříka.¹⁹⁰

Iniciativa k uzavření sňatku s Johankou z Krajku pravděpodobně vzešla od Jana. V době uzavření sňatku začínala zemědělská půda vzbuzovat zájem šlechticů, kteří se snažili utvářet celistvé územní celky.¹⁹¹ Mezi ně patřil i Jan, jehož panství sousedilo s Johančinným, což v jeho zájmu vedlo ke sňatku. August Sedláček klade uzavření sňatku do roku 1500.¹⁹² Potvrzuje to i listina z 29. srpna 1500. V ní byl Jan ze Šelmberka zmíněn jako otec Johančina syna Adama z Cimburka: „Protož já Adam nahoře psaný chtíc, aby toto mé zapsanie pevné a neporušitelné bylo...pro lepší jistotu připrosil jsem urozeného pána, pan Jana ze Šelmberka, najvyššieho kancléře království Českého, otce mého milého..., že jsou také pečeti své přivěsiti kázali k tomuto listu“.¹⁹³ Nicméně o blízkosti rodů svědčí již listina z předchozího roku, ve které udělil olomoucký biskup Adamovi a Janovi ves Lobodice do společného vlastnictví.¹⁹⁴

Sňatek Johanky z Krajku s Janem ze Šelmberka se zcela vymykal zemskému právu, které již v té době povolovalo soužití obou konfesí. Johanka byla však otevřeně nakloněna Jednotě bratrské, která nebyla tolerována. Jak tedy bylo možné přežití tohoto smíšeného manželství? Pomohl tomu sám Jan, který byl nejen ctěným šlechticem, ale také se podílel na vládě, takže by bylo zcela iracionální nařknout ho kvůli nevhodnému manželství.¹⁹⁵

---

¹⁸⁷ S. NOVÁKOVÁ: *Krajčirové z Krajku*, s. 77; Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ: *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 274.

¹⁸⁸ J. MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích II*, s. 37.

¹⁸⁹ J. MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích III*, s. 309.

¹⁹⁰ A. SEDLÁČEK: *Hrady XV, Kouřimsko a Vltavsko*, s. 167.

¹⁹¹ J. MACEK: *Jagellonský věk v českých zemích I*, s. 63.

¹⁹² A. SEDLÁČEK: *Hrady X, Boleslavsko*, s. 35.

¹⁹³ *CIM IV/2*, č. 648, s. 397.

¹⁹⁴ *AČ XVI*, č. 717, s. 535; srov. *AČ X*, č. 1134, s. 98.

¹⁹⁵ J. VÁLKA: *Doba náboženské koexistence a tolerance*, s. 5–6.

Závěr

15. století nebo-li husitské století vneslo do společenského života nové prvky, které narušily dosud tradiční přijímané hodnoty. Stavovský princip ustoupil částečně do pozadí. Omezilo ho konfesní hledisko. Včetně stavovské příslušnosti se členové nobility vyznačovali věroukou. Každému byla přidělena pomyslná nálepka, která je zařazovala buď do tábora katolíků či utrakvistů. Pak se samozřejmě odlišovalo mezi radikálně smýšlejícími a umírněnými členy pod jednou, pod obojí. Nicméně tento status šlechtice postupem doby ztrácel svůj původní vnitřní obsah. Pokud tedy jedinec byl například označen jako kališník, neznamenalo to, že i jeho vnitřní duchovní smýšlení se ztotožňovalo s katolickou konfesí. Z toho plyne, že nebyl utrakvista jako utrakvista. A stejně tak tomu bylo i v případě katolíků. Někteří šlechtici se pouze schovávali za nálepku a využívali ji k mocenskému prospěchu. Typicky prospěchářsky se choval Hynek Krušina z Lichtenburka, který během života dokázal racionálně využít obou statusů. Konfesní rozkol se postupně stal nástrojem politiky, která vedla k nadkonfesnímu společenství. K jeho vzniku nejprve vedla Basilejská kompaktáta a posléze z roku 1485 Kutnohorský náboženský mír, který uzákonil v zemi obě konfese, tedy katolickou i utrakvistickou. Jednota bratrská v něm ovšem zohledněna nebyla.

Nicméně náboženská snášlivost byla přítomna mnohem dříve, nezávisle na rozhodnutí shora. Zejména tomu bylo v privátní sféře, konkrétně v praktikování sňatkové politiky. Stejně tak jako konfese byla využívána z pragmatických počinů, tak i uzavírání sňatků sebou neslo pro šlechtice užitek různého charakteru. V této době pak došlo k jejich úzkému propojení, což vedlo ke konfesně smíšeným sňatkům.

Zjištěné konfesně smíšené sňatky specifikují motivy jejich vzniku a mocensko-politické hledisko převažuje. K jejich uzavírání docházelo bezprostředně po vzniku náboženského antagonismu. V jednotlivých obdobích se různila jejich intenzita, charakter. V době husitské revoluce bylo uzavírání konfesně smíšených sňatků v porovnání s pozdější dobou velmi intenzivní. Zároveň k jejich vzniku vedly často podobné motivy. S tím souvisí i fakt, že jednotlivé sňatky byly též i svazky morganatické. Příslušníci nižší šlechty, konkrétně mužští zástupci, uzavírali sňatky s představitelkami panského rodu. Z hlediska té konfese, šlechtic se řadil mezi utrakvisty a šlechtična byla kato-

lička. Bylo tomu v případě Jana Řitky z Bezdědic, Jakoubka z Vřesovic, Jana Smila z Křemže či Petra Zmrzlíka ze Svojšína. Pohnutky ke vzniku těchto sňatků vycházely hlavně ze strany panského rodu, neboť si tak chtěli zajistit bezpečnost svých dcer a majetku. Pro jmenované utrakvisty, často to byli husitští hejtmané, přinesl sňatek také mnoho zisků, v podobě kariérního vzestupu či nabytého majetku. Ze zaznamenaných sňatků je zřejmé, že stavovský princip spolu s konfesním rozkolem ustoupil do pozadí v rámci pragmaticky směřovaných záměrů členů nobility, k jejichž uskutečnění často pomohla racionálně vedená sňatková politika.

Intenzita výskytu konfesně smíšených sňatků se příliš nezměnila ani v následujícím období, po uzavření Basilejských kompaktát. Nicméně v této době již převažovaly sňatky mezi příslušníky stejného stavu. Docházelo k jejich uzavírání jak v řadách nižší šlechty, tak i vyšší nobility. Z předchozího období pokračovalo sbližování katolických pánů z Michalovic s Tovačovskými z Cimburka, přívrženci pod obojí. Angažoval se v tom samotný Jiří z Poděbrad. K jeho kariéře mu dopomohl i dobře zvolený manželský svazek. V případě druhé manželky se jednalo o konfesně smíšený sňatek, díky němuž došlo ke spříznění s významným katolickým rodem, pány z Rožmitálu. Jiří z Poděbrad vynikal svojí specifickou nadkonfesionalitou, která se i osvědčila ve šlechtických kruzích. Nicméně vše mělo určitou mez. Snášlivost Jiřího z Poděbrad ke katolíkům byla bezprostředně závislá na jeho prospěchu. Jiří z Poděbrad obratně využil sňatkové politiky. Skrze výhodně uzavřené sňatky k sobě připoutal významné rody včetně katolického panstva, jež mu byly užiteční v jeho politice. K jeho záměrům mu posloužilo poměrně široké příbuzenstvo, které se stalo výhodnou partií k uzavření sňatku.

První manželství přineslo Jiřímu sedm dětí, o jejichž budoucnost se zjištně postaral. Dceru Kateřinu zasnoubil s Matyášem z Korvína. Svatba proběhla v roce 1461 a Kateřina se tak stala uherskou královnou.¹⁹⁶ Jeho syn Viktorin se oženil v roce 1463 s Markétou z Pirkštejna, dcerou Hynka Ptáčka z Pirkštejna a Anny z Hradce. Nicméně v té době byla již nevlastní dcerou katolického pána Jindřicha z Michalovic. Viktorin později konvertoval ke katolictví. Dalším příslušníkem katolického panského rodu, který sympatizoval s Jiřím z Poděbrad, byl Jindřich z Lipé a na Krumlově, maršálek království českého. V roce 1458 se oženil s nejstarší dcerou Jiřího, Barborou. Jindřich pat-

---

¹⁹⁶ S. GLOGOWSKI: *Genealogie knížat z Minsterberka*, s. 17–18.

řil k významným úředníkům království a sehrál důležitou úlohu při volbě Jiřího. Druhým manželem Barbory se stal Jan Křinecký z Ronova, zastávající funkci nejvyššího komorníka.¹⁹⁷ Syna Jindřicha staršího oženil v roce 1467 s markraběnkou Uršulou Braniborskou, dcerou Albrechta III. z dynastie Hohenzollernů. Jeho další dcera, Zdena, se skrze sňatek s Albrechtem III. saským stala saskou vévodkyní. Společně poté založili mladší albertovskou linii Wettinů. Prvního syna z druhého manželství, Hynka, oženil s Kateřinou, dcerou Viléma III. saského a dceru Ludmilu provdal za Fridricha I. lehnického. Jiří z Poděbrad si tak vybudoval širokou síť vazeb, sahající až za hranice království.¹⁹⁸

K úspěšné politice potřeboval schopné, věrné rádce. Mezi ně patřili, mimo jiné, jeho švagři, opět katolického vyznání. Jeho sestra Alžběta se provdala za severočeského katolíka Jindřicha Berku z Dubé a Lipé, který dostal funkci karlštejnského purkrabího.¹⁹⁹ Dalším věrným stoupencem Jiřího byl Jaroslav Lev z Rožmitálu, bratr Johany z Rožmitálu. I jeho si pojistil tím, že mu svěřil určité funkce. Během působení na Jiříkově dvoře byl nejvyšším hofmistrem a od roku 1462 nejvyšším sudím. Zároveň Jiřího často zastupoval v diplomatických jednáních. Jaroslav Lev z Rožmitálu se oženil s Machnou z Valdštejna, bývalou manželkou utrakvisty, Jana Čabelického ze Soutic.²⁰⁰ Jiří z Poděbrad byl dokonce vzdáleně spřízněn s katolickým rodem Házmburků. V roce 1414 se konala svatba mezi Skonkou z Kunštátu a Mikulášem Zajícem z Házmburka. K dalšímu sňatku mezi těmito rody nedošlo.²⁰¹

Království dvojího lidu se sice vyznačovalo konfesní snášenlivostí, nicméně výskyt uzavřených konfesně smíšených sňatků velmi poklesl v porovnání s předchozími obdobími. Zřejmě to bylo v důsledku válečných konfliktů, které sužovaly království. V této době byly uzavřeny sňatky pouze mezi příslušníky vyšší šlechty a poprvé se zde objevili, v rámci sňatkové politiky, pozdější představitelé Jednoty bratrské. Johanka z Krajku a Johanka z Liblic se zasloužily během manželství o rozšíření působnosti Jednoty bratrské.

---

¹⁹⁷ *Tamtéž*: s. 13–14.

¹⁹⁸ S. GLOGOWSKI: *Genealogie knížat z Minsterberka*, s. 20–25.

¹⁹⁹ M. PLAČEK – P. FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, s. 376, 547.

²⁰⁰ Z. BERAN: *Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 17/2, Praha, s. 42.

²⁰¹ M. PLAČEK – P. FUTÁK: *Páni z Kunštátu*, s. 276.

Tento stav setrval paradoxně i po osmdesátých letech 15. století. Kutnohorský náboženský mír jen zlegalizoval stav, který už přetrvával v království delší dobu. A nejen to, překračoval rámec jeho sdělení, neboť stále docházelo ke sblížení s Jednotou bratrskou, ač nebyla Kutnohorským náboženským mírem povolena. Tentokrát to bylo v případě Johanky z Krajku a Jana ze Šelmberka. Ustoupilo se od uzavírání morgantických sňatků, stejně tak jako v předchozím období. Manželské svazky vznikaly mezi příslušníky vyšší šlechty, anebo nižší šlechty. K jejich propojení již nedocházelo. Z této doby se nám dochovala manželská smlouva, která garantovala Alžbětě z Kravař setrvat u její utrakvistické víry i přes svazek s katolickým pánem, Petrem IV. z Rožmberka. V posledních dvou etapách 15. století docházelo především k uzavírání konfesně smíšených sňatků v rámci vyšší šlechty. Je nutné ovšem znovu zmínit, že nedostatek k tomu potřebných pramenů nám neumožňuje proniknout do sňatkové politiky nižší šlechty dostatečně hluboko. Jejich počet byl patrně daleko vyšší a vedly k němu praktické ohledy, teritoriální blízkost či dávná spřízněnost mezi rody zejména nábožensky smíšených oblastí.

Výhledově lze v následující práci pokračovat rozšířením o další konfesně smíšené sňatky uzavřené až v 16. století a sledovat tak vlny konfesionalizace a dekonfesionalizace v sociální vrstvě šlechty a zároveň i mapovat korelaci mezi konfesně smíšenými a morgantickými sňatky.

Seznam zkratek

AČ – Archiv český čili staré písemné památky české i moravské

CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae

FRB – Fontes rerum Bohemicarum

Prameny a literatura

PRAMENY

Edice

Akty Jednoty bratrské II, ed. Jaroslav Bidlo, Brno 1915.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl I, ed. František Palacký, Praha 1840.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl II, ed. František Palacký, Praha 1842.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl III, ed. František Palacký, Praha 1844.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl IV, ed. František Palacký, Praha 1846.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl V, ed. František Palacký, Praha 1862.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl VII, ed. Josef Kalousek, Praha 1887.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl IX, ed. Josef Kalousek, Praha 1889.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl XVI, ed. Josef Kalousek, Praha 1897.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl X, ed. Josef Kalousek, Praha 1890.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl XIV, ed. Josef Kalousek, Praha 1895.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl XV, ed. Josef Kalousek, Praha 1896.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl XXVI, ed. Josef Kalousek, Praha 1909.

Bartoloměj Paprocký z Hlohov: *Diadochos*, Brno 2005.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae III, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2, ed. Antonín Haas, Praha 1960.

Fontes rerum Bohemicarum, prameny dějin českých, díl II, ed. Josef Emler, Praha 1874.

Fontes rerum Bohemicarum, prameny dějin českých, díl V, edd. Josef Emler – Jan Gebauer, Praha 1893.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1437), ed. Blažena Rynešová, Praha 1929.

Vavřinec z Březové: *Kronika husitská*, Praha 1940.

Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480, ed. August Sedláček, Praha 1914.

LITERATURA

BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, Praha 2004.

BAREŠ, František: *Paměti města Ml. Boleslavě I*, Mladá Boleslav 1921.

BERAN, Zdeněk: *Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 17/2, Praha, s. 37–75.

BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích české koruny*, České Budějovice 2014.

BERAN, Zdeněk: *Poslední páni z Michalovic*, České Budějovice 2010.

CERMANOVÁ Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel a kol.: *Husitské století*, Praha 2014.

CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna: *Žena v Jednotě Bratrské*, Praha 1942.

ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české VI*, Praha – Litomyšl 2007.

EBERHARD, Winfried: „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchistickou vládou a stavovskou společností, *Český časopis historický* 3, 2004, s. 449–474.

GLOGOWSKI, Stefan: *Genealogie knížat z Minsterberka*, Ostrava 1989.

HECK, Roman: *Tabor a kandidatura jagielloňská w Czechach 1438–1444*, Wrocław 1964.

HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy*, *Sborník historický* 4, 1956, s. 71–109.

- HOSÁK, Ladislav - ZEMEK, Metoděj: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1981.
- JUKL, Jakub Jiří: *Jan Smiřický ze Smiřic*, České Budějovice 2012.
- JUROK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, České Budějovice 2006.
- KOTLÁROVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008.
- LŮŽEK, Bořivoj: *Po stopách husitství na Ústecku*, Ústí nad Labem 1959.
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích I*, Praha 2001–2002.
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích II*, Praha 1994.
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích III*, Praha 1998.
- MACEK, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání lavicích*, Praha 1930.
- MOLNÁR, Amedeo: *Boleslavští Bratři*, Praha 1952.
- NĚMEC, Bohumír: *Rožmberkové*, České Budějovice 2001.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava: *Krajířové z Krajku, Z Korutan do zemí České koruny*, Praha 2010.
- NOVOTNÝ, Robert: *Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše*, in: *Heresis Seminaria: pojmy a koncepty v bádání o husitství*, Praha 2013, edd. Pavlína Rychterová – Pavel Soukup, s. 233–266.
- PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V*, Praha 1939.
- PETRÁŇ, Josef: *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, *Acta universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 1, Praha 1976, s. 9–81.
- PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, Praha 2006.
- POLÁCH, Jaroslav: *Jan Smil z Křemže*, České Budějovice 2011.
- PRAŽÁK, Emil: *Řehoř Hrubý z Jelení*, Praha 1964.
- PROKOP, Miloš: *Držba hradů v Čechách v letech 1418–1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, *Husitský Tábor* 14, 2004, s. 147–226.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*, Praha 1931.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého III*, Praha 1994.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1995.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého V*, Praha 1995.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého X*, Praha 1932.

- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI*, Praha 1997.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XII*, Praha 1997.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII*, Praha 1937.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV*, Praha 1936.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého XV*, Praha 1927.
- ŠANDERA, Martin: *Konfrontace i soulad-stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, Husitský Tábor 18, 2013, s. 205–227.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Kniha o Housce I*, Praha 1930.
- ŠIMŮNEK, Robert – LAVIČKA, Roman: *Páni z Rožmberka 1250–1520*, České Budějovice 2011.
- ŠMAHEL, František: *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*, Praha 2012.
- ŠMAHEL, František: *Husitské Čechy*, Praha 2001.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce IV*, Praha 1993.
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1894.
- URBAN, Jan: *Lichtenburkové*, Praha 2003.
- URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny III/1*, Praha 1915.
- URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny III/2*, Praha 1918.
- URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny III/4*, Praha 1962.
- URBÁNEK, Rudolf: *Dvě studie o době Poděbradské*, Brno 1929.
- VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I*, Brno 1991.
- VÁLKA, Josef: *Doba náboženské koexistence a tolerance*, Přerov 1995.
- VELÍMSKÝ, Tomáš: *Páni ze Svojšína*, Ústí nad Labem 2013.
- VOREL, Petr: *Morava na prahu nové doby*, Přerov 1995.

Seznam příloh

Tabulka č. 1 (1415–1440)

Rok sňatku	Manžel	Stav	Vyznání manžela	Manželka	Stav	Vyznání manželky
1415	Petr ze Šternberka +1420	vyšší šlechta	katolík	Perchta z Kravař +1447	vyšší šlechta	utrakvistka
1420–1434	Ctibor z Cimburka a z Křídla + (před 1436)	vyšší šlechta	utrakvista	Kunka z Michalovic + (po 1464)	vyšší šlechta	katolička
(1425)	Hynek Krušina z Lichtenburka * (1392); +1454	vyšší šlechta	utrakvista	Anna z Házmburka	vyšší šlechta	katolička
20. léta	Jan Řitka z Bezdědic + (1444–1446)	nižší šlechta	utrakvista	Kateřina z Dubé	vyšší šlechta	katolička
1429	Jan Smil z Křemže *1420; +1447	nižší šlechta	utrakvista	Anna z Rožmitálu	vyšší šlechta	katolička
1432	Petr ml. Zmrzlík ze Svojšína +1457	nižší šlechta	utrakvista	Anna ze Šternberka	vyšší šlechta	katolička
(1437)	Jakoubek z Vřesovic +1462	nižší šlechta	utrakvista	Benigna z Házmburka	vyšší šlechta	katolička
(1437)	Jan ze Smiřic *před 1400; +1453	nižší šlechta	utrakvista	Markéta z Michalovic + (po 1457)	vyšší šlechta	katolička
1437	Jindřich III. Zajímač +1442	vyšší šlechta	utrakvista	Eva	nižší šlechta	katolička

Vysvětlivky: * rok narození

+ rok úmrtí

(...) přibližný údaj

Tabulka č. 2 (1440–1457)

Rok sňatku	Manžel	Stav	Vyznání manžela	Manželka	Stav	Vyznání manželky
(1437–1440)	Petr Břekovec z Hrádku	nižší šlechta	utrakvista	Ofka z Dubé	vyšší šlechta	katolička
1440	Hynek Krušina z Lichtenburka +1454	vyšší šlechta	utrakvista	Anna z Koldic	vyšší šlechta	katolička
1443	Arnošt Černčický z Kácova +1466	nižší šlechta	katolík	Anna z Orle	nižší šlechta	utrakvistka
40. léta	Jan Čabelický ze Soutic * (1407); + (1457)	nižší šlechta	utrakvista	Machna z Valdštejna	vyšší šlechta	katolička
1446	Jindřich Kruhla z Michalovic +1468	vyšší šlechta	katolík	Anna z Hradce +1452	vyšší šlechta	utrakvistka
1450	Jiří z Poděbrad *1420; +1471	vyšší šlechta	utrakvista	Johana z Rožmitálu * (1430); +1475	vyšší šlechta	katolička
(1455)	Jan IV. Zajímač *1415; +1466	vyšší šlechta	utrakvista	sestra Jindřicha z Rožmberka	vyšší šlechta	katolička
1457	Děpolt z Rýzmburka	vyšší šlechta	katolík	Kateřina z Lamberka +1470	nižší šlechta	utrakvistka
konec 50. let	Jindřich Kruhla z Michalovic +1468	vyšší šlechta	katolík	Magdalena z Cimburka	vyšší šlechta	utrakvistka
konec 50. let	Jan Tovačovský z Cimburka +1483	vyšší šlechta	utrakvista	Magdalena z Michalovic +1469	vyšší šlechta	katolička

Tabulka č. 3 (1458–1479)

Rok sňatku	Manžel	Stav	Vyznání manžela	Manželka	Stav	Vyznání manželky
(1475)	Jindřich ze Smiřic *před 1446; +1489	vyšší šlechta	utrakvista	Kateřina z Kolo- vrat +1529	vyšší šlechta	katolička
1475	Jan Tovačovský z Cimburka +1483	vyšší šlechta	utrakvista	Johanka z Krajku + (po 1531)	vyšší šlechta	(katolička)
(1475)	Vilém z Pernštej- na *1436; +1521	vyšší šlechta	katolík	Johanka z Liblic +1515	vyšší šlechta	katolička/ utrakvistka

Tabulka č. 4 (1480–1500)

Rok sňatku	Manžel	Stav	Vyznání manžela	Manželka	Stav	Vyznání manželky
1480	Jan Dubecký z Dubče +1508	nižší šlechta	utrakvista	Eliška z Kraselova	nižší šlechta	katolička
1483	Petr IV. z Rožmberka * (1462); +1523	vyšší šlechta	katolík	Alžběta z Kravař +1500	vyšší šlechta	utrakvistka
1485	Jindřich z Hradce +1507	vyšší šlechta	katolík	Anežka z Cimburka +1486	vyšší šlechta	utrakvistka
1. pol. 90. let	Řehoř Hrubý z Jelení * (1460); +1514	nižší šlechta	utrakvista	jméno neznámé	(nižší šlechta)	katolička
1500	Jan ze Šelmberka +1508	vyšší šlechta	katolík	Johanka z Krajku + (po 1531)	vyšší šlechta	Jednota bratrská